
LASTENSUOJELUN TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA SIJAISKASVATTAJUUDESTA

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Hämeenlinna, syksy 2013

Katriina Räisänen

HÄMEENLINNA

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaalipedagoginen kasvatus

Tekijä

Katriina Räisänen

Vuosi 2013

Työn nimi

Lastensuojelun työntekijöiden kokemuksia sijaiskasvattajuudesta

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kokemuksia sijaiskasvattajuudesta sekä saattaa työntekijöiden tietoon uudehko käsite sijaiskasvattajuus. Tavoitteena oli selvittää sijaiskasvattajuuden syntymiseen vaikuttavia tekijöitä ja työntekijöiden kokemuksia toimivista käytännöistä sijoitettujen lasten ja nuorten tukemisessa ja sijaiskasvattajuussuhteen syntymisessä. Opinnäytetyön valmistumisen myötä tavoitteena oli myös tukea lastensuojelun ammattilaisten tekemää työtä osoittamalla työssä käytetyt menetelmät toimiviksi ja näin ollen vahvistaa työntekijöiden ammatti-identiteettiä. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi pirkanmaalainen lastensuojelulaitos.

Opinnäytetyön teoreettisina lähtökohtina olivat lastensuojelulaki sekä kiintymyssuhdeteoria, joiden lisäksi teoriaosuudessa käsitellään myös muita asioita, jotka vaikuttavat sijaiskasvattajuuden syntymiseen. Näitä asioita ovat esimerkiksi ammattitaito ja lastensuojelulaitoksen arki. Tutkimus oli luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen, ja tutkimusaineisto kerättiin eläytymismenetelmää hyödyntävän kyselyn avulla. Saatua aineisto analysoitiin teemoittelemalla.

Tutkimustulosten mukaan sijaiskasvattajuuden syntymiseen vaikuttavia tekijöitä olivat muun muassa työntekijöiden sitoutuminen työhönsä, sijoitettujen lasten ja nuorten itsetunnon vahvistaminen sekä vahvuuksien tukeminen. Myös turvallisuus ja pysyvyys, kiintymyssuhteen luominen, ammatillisuuden säilyttäminen, arjen hallinta ja rutiinit sekä yhteiset arjesta poikkeavat tapahtumat osoittautuivat tärkeiksi tekijöiksi. Onnistuneen ja luottamuksellisen sijaissuhteen luonut lapsi piti edelleen yhteyttä sijoituspaikkaansa ja sijaiskasvattajiinsa.

Sijaiskasvattajana toimiminen on haastavaa ja välillä raskastakin työtä. Lastensuojelulaitosten työntekijät tarvitsevatkin ammatillisuutensa tueksi ja säilyttämiseksi erilaista tukea, kuten työnohjausta ja täydennyskoulutusta. Lastenkotityötä olisi tärkeää tutkia enemmän, sillä lastensuojelussa tehtävän työn merkitystä ei voida koskaan korostaa liikaa.

Avainsanat sijaiskasvattajuus, lastensuojelu, laitoshuolto, ammatillisuus

Sivut

37 s. + liitteet 3 s.

HÄMEENLINNA

Degree Programme in Social Services

Sociopedagogical Education

Author

Katriina Räisänen

Year 2013

Subject of Bachelor's thesis

Child Welfare Workers' Experiences of being a Substitute Carer

---

ABSTRACT

The purpose of this qualitative thesis was to examine how the staff in a child welfare institution view their work as foster carers in a residential setting and introduce them to the relatively new concept of substitute carer. The aim was to examine factors that enable a successful care relationship between the substitute carer and the child. In addition, the study looked at practices that the carers considered useful in supporting children and youth in care and in forming a substitute care relationship. The thesis aimed to support the work of the child welfare professionals by proving that the used practices were workable and hence strengthen their professional identity. The cooperation partner of the thesis was a child welfare institution in Pirkanmaa.

The theoretical basis of the thesis consisted of child welfare legislation and attachment theory. Professional ability and everyday practices and routines in a child welfare institution were also discussed. The research material used in this qualitative thesis was collected through a survey using the method of empathy-based stories. The gathered material was analyzed thematically.

The main results of this thesis prove that factors underlying a successful substitute carer relationship are the employees' commitment, enhancing the self-esteem and strengths of the children and youth in care, safety and stability, building the bond of attachment, maintaining professionalism, control of everyday life and routines as well as shared special occasions. A child who had managed to form a successful and safe relationship with the substitute carer still remained in contact with the placement.

Being a substitute carer is sometimes very challenging work. Child welfare workers need different kind of support, such as supervision of work and further training, in order to maintain and support their professionalism. Work in children's homes should be researched further because the importance of child welfare work cannot be overemphasized.

Keywords substitute care, child welfare, residential care, professionalism.

Pages 38 p. + appendices 3 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO.....	2
2.1	Lastensuojelun keskeiset periaatteet	2
2.2	Huostaanotto.....	3
2.3	Sijoitus lastensuojelulaitoksessa	3
2.4	Lastensuojelun nykytila Suomessa.....	4
3	AMMATTITAITO LASTENSUOJELUN TYÖVÄLINEENÄ	5
3.1	Lastensuojelulaitoksen henkilökunnan kelpoisuusvaatimukset	5
3.2	Hyvä kasvattaja	6
3.3	Omahoitajamenetelmä.....	7
4	KIINTYMYSSUHDE	7
4.1	Kiintymyssuhdehäiriö	8
4.2	Lapsen kiintyminen sijaishuoltopaikkaan	8
5	TOIMIVA ARKI LASTENSUOJELULAITOKSESSA	10
6	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TAVOITTEET	11
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	11
7.1	Aineiston hankinta.....	12
7.2	Aineiston analyysi	12
8	TUTKIMUSTULOKSET	13
8.1	Ammattitaito.....	13
8.1.1	Sijoitettujen lasten ja nuorten tukeminen	14
8.1.2	Menneisyyden huomioiminen	16
8.1.3	Ammatillisuuden säilyttäminen.....	17
8.2	Kiintymyssuhde.....	18
8.2.1	Kiintyminen sijaishuollossa.....	19
8.2.2	Onnistuneen sijaiskasvattajuuden merkitys.....	20
8.2.3	Suhde biologisiin vanhempiin	22
8.3	Arki lastensuojelulaitoksessa	23
8.3.1	Arjen hallinta	24
8.3.2	Yhteiset kokemukset	25
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	26
9.1	Ammattitaidon merkitys sijaiskasvattajuuden syntymisessä	27
9.2	Kiintymyssuhde työvälineenä lastensuojelulaitoksessa	28
9.3	Turvallinen arki ja yhteinen juhla	29

---

10 POHDINTA.....	30
10.1 Opinnäytetyön luotettavuus ja opinnäytetyöprosessi	30
10.2 Tutkimustulosten pohdintaa	31
LÄHTEET	35

Liite 1	Kyselylomake
Liite 2	Aineiston teemoittelu

1 JOHDANTO

Tässä Hämeen ammattikorkeakoulun sosiaali-alan koulutusohjelman opinnäytetyössä tutkitaan lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kokemuksia sijaiskasvattajuudesta. Tavoitteena on saada tietoa siitä, millaisia kokemuksia työntekijöillä on sijaiskasvattajuudesta, ja kuinka sijaiskasvattajuus näyttäytyy erilaisissa sijoituksissa työntekijöiden työurien aikana. Opinnäytetyön tavoite on saattaa työntekijöiden tietoon uudehko käsite sijaiskasvattajuus, ja opinnäytetyön valmistumisen myötä tukea lastensuojelun ammattilaisten tekemää työtä osoittamalla työssä käytetyt menetelmät toimiviksi ja näin ollen vahvistaa työntekijöiden ammatti-identiteettiä.

Opinnäytetyön yhteiskumppanina toimi pirkanmaalainen lastensuojelulaitos. Tutkimuksen aiheena oli lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kokemukset sijaiskasvattajuudesta. Lastensuojelulaitoksessa oli tutkimuksen tekohtella seitsemän työntekijää, jotka kaikki osallistuivat tutkimukseen.

Sijaishuolto ja sen eri muodot ovat tilanteessa, jossa niitä säätelevät lait ja säädökset ovat muuttuneet lyhyen ajan sisällä, lastensuojelulain uudistuttua vuonna 2008. Uuteen lastensuojelulakiin on myös tehty muutoksia ja tarkennuksia vuonna 2010. (Saastamoinen 2010, XV.) Aihe on näiltä osin erittäin ajankohtainen ja tutkijan omia kiinnostuksenkohteita vastaava. Sijaiskasvattajuus uutena käsitteenä toi tämän työn tekemiseen toivotun lisähaasteen, sillä uuden käsitteen kanssa toimittaessa myös tulkinnanvaraisuus korostuu.

Opinnäytetyön tutkimus oli laadultaan kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimusaineisto kerättiin eläytymismenetelmää hyödyntävän kyselyn avulla ja analysoitiin teemoittelemalla. Teemoittelun myötä aineistosta löydettiin tutkimuksen kannalta keskeiset osa-alueet ja käsitteet. Keskeisimpiä käsitteitä tässä tutkimuksessa ovat lastensuojelu, sijaiskasvattajuus ja ammattitaito.

Hankitun aineiston lisäksi opinnäytetyön lähtökohtana oli aihetta käsittelevä kirjallisuus ja kirjallisuudesta esiin nousseet aiheet, kuten lastensuojelun sijaiskasvattajuuden vahva yhteys sijaishuolteen. Näin ollen sijaishuoltoa käsittelevä kirjallisuus osoittautui erittäin käyttökelpoiseksi sijaiskasvattajuutta tutkittaessa.

Opinnäytetyössä esitellään seuraavaksi aihetta taustoittavaa tutkimusta ja teoriaa ja sen jälkeen tutkimustehtävä ja -kysymykset sekä tutkimuksen toteutus. Luvussa kahdeksan kerrotaan tutkimustulokset, ja sen jälkeen esitellään johtopäätökset yhteydessä teoriaan. Tämän lisäksi opinnäytetyö sisältää lopuksi pohdintaa koskien opinnäytetyöprosessia, opinnäytetyön luotettavuutta ja tutkimustuloksia.

2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

Lastensuojelulaki (417/2007) uudistui vuonna 2008, ja sen tarkoituksena on turvata tukitoimet ja palvelut lapsille, nuorille ja perheille aiempaa paremmin. Esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekemisen kynnystä pyritään lain uudistamisella madaltamaan. Lain tavoitteena on myös lisätä ehkäisevän lastensuojelutyön merkitystä peruspalveluissa, parantaa perheiden ja lasten osallisuutta omassa asiassaan sekä turvata asiakkaiden oikeusturvaa entistä paremmin. Uudessa lastensuojelulaissa korostuvat myös eettiset näkökulmat työssä. (Paasivirta 2012, 237.)

Lastensuojelua määrittää ja säätelee lastensuojelulaki. Lastensuojelulain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Niiden viranomaisten, jotka toimivat lasten ja perheiden kanssa, on tuettava vanhempia ja tarjottava perheille riittävää ja riittävän varhaista apua. Heidän tehtävänsä on tarvittaessa ohjata perheet lastensuojelun piiriin. Perheille tulee myös järjestää heidän tarvitsemiaan palveluja ja tukitoimia. Jos nämä tukitoimet eivät riitä, voidaan lapsi myös sijoittaa kodin ulkopuolelle, jotta lapsen hoito ja huolto pystytään turvaamaan. (LastSL 2 §.)

Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu koostuu esimerkiksi lastensuojelutarpeen selvittämisestä, avohuollosta, perhe- ja laitoshuollosta sekä jälkihuollosta. Lastensuojelu on siis erittäin monialaista ja monille elämän osa-alueille ja ikävaiheisiin ulottuvaa työtä. (Bardy 2009, 11.)

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoitoa ja kasvatusta kodin ulkopuolella silloin, jos lapsi on otettu huostaan, kiireellisesti sijoitettu tai sijoitettu lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla. Sijaishuolto voidaan järjestää joko perhehoitona tai laitoshuoltona. Myös muu lapsen tarpeet huomioonottava sijaishuoltojärjestely voi olla mahdollinen. Lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti myös vanhempansa tai muun huoltajansa luokse enintään kuudeksi kuukaudeksi silloin, kun kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen valmistaudutaan lapsen kotiin palaamiseen. (LastSL 49 §.)

2.1 Lastensuojelun keskeiset periaatteet

Lastensuojelun tärkein periaate on lapsen etu. Tämä periaate perustuu lastensuojelulain lisäksi YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen (60/1991). Periaate merkitsee sitä, että lapsen tarpeet on aina otettava huomioon ja kaikilla lapsilla on yhteiskunnassa samat oikeudet ja heitä on kohdeltava tasa-arvoisesti. (Kananoja, Lähtinen & Marjamäki 2011, 176.) Lapsen oikeuksien sopimuksessa säädetään myös, ettei lasta saa erottaa vanhemmistaan tahdonvastaisesti, paitsi vanhempien pahoinpidellessä tai laiminlyödessä lasta. (Lapsen oikeuksien perussopimus 9 artikla.)

Lapsen huoltajat ovat pääasiassa vastuussa lapsen kasvatuksesta. Periaatteena lastensuojelussa onkin tukea lapsen huoltajia kasvatustehtävässään. Ongelmien ehkäisy ja niihin puuttuminen ennen ongelmien kärjistymistä ovat keskeistä lastensuojelussa. Kun perheen kanssa toteutetaan erilaisia

lastensuojelullisia toimia, on aina pyrittävä yhteistyöhön perheen kanssa sekä muistettava ajatella sitä, kuinka toimet vaikuttavat lapsen ja tämän perheen välisiin suhteisiin. (Kananaja ym. 2011, 177.)

Lastensuojelulaissa painotetaan lastensuojelun hienovaraista toimintaa ja avohuollon tukitoimien ensisijaista käyttöä. Silloin, kun sijaishuolto on lapselle paras vaihtoehto, on se järjestettävä ilman viivytyksiä. Sijaishuollon tavoitteena on aina lapsen edun mukaisesti perheen jälleenyhdistäminen. (LastSL 4 §.)

2.2 Huostaanotto

Lapsi tulee ottaa sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja hänet on sijoitettava, jos huolenpito lapsesta on puutteellista tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vaarantaa tämän terveyttä tai kehitystä, tai jos lapsi itse vaarantaa terveyttään tai kehitystään omalla käyttäytymisellään. (LastSL 40 §.) Huostaanoton edellytyksenä on, että jompikumpi huostaanoton perusteista täyttyy ja avohuollon tukitoimet ovat osoittautuneet lapselle riittämättömiksi. Avohuollon tukitoimenpiteet voivat osoittautua riittämättömiksi esimerkiksi, jos lapsi itse tai tämän huoltajat eivät ole suostuneet niihin vastaantamaan. (Saastamoinen 2010, 24.)

Ennen päätösten tekemistä huostaanotosta on selvitettävä lapsen oma mielipide ja mahdollistaa hänen kuulluksi tulemisensa. Myös lapsen huoltajalle tai henkilölle, jonka hoidossa lapsi on ennen asian valmistelua ollut, on varattava mahdollisuus kuulemiseen. (LastSL 42 §.) Mikäli 12 vuotta täyttänyt lapsi itse tai tämän huoltaja vastustaa huostaanottoa, päätöksen asiassa tekee hallinto-oikeus (Saastamoinen 2010, 27).

Huostaanottopäätös on aina voimassa toistaiseksi. Määräaikaisen huostaanoton tekeminen ei ole mahdollista. Huostaanoton perusteet tulee sen aikana muistaa tarkistaa säännöllisesti, ja se on väliaikainen toimenpide, joka tulee lopettaa niin pian kuin olosuhteet sallivat, kuitenkin aina lapsen edun mukaisesti. (Saastamoinen 2010, 32.)

2.3 Sijoitus lastensuojelulaitoksessa

Sijaishuoltopaikan valitsemisessa tulee kiinnittää huomiota lapsen tarpeisiin ja läheisten suhteiden, esimerkiksi sisarusuhteiden, ylläpitämiseen sekä hoidon jatkuvuuteen. Myös kehitystaso, ikä ja erityiset tarpeet hoidon tai koulunkäynnin järjestämisessä tulee ottaa huomioon. Sisarukset tulee pääsääntöisesti sijoittaa samaan sijaishuoltopaikkaan. (Saastamoinen 2010, 103.)

Yhdessä lastensuojelulaitoksen yksikössä saadaan hoitaa enintään seitsemää lasta tai nuorta. Tästä enimmäismäärästä voidaan kuitenkin väliaikaisesti poiketa, jos se on välttämätöntä lapsen hoidon järjestämiseksi. Yhden asuinyksikön henkilökunnan vähimmäismäärä on seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Lastensuojelulaitoksessa on oltava riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet. Lapsella on oltava

mahdollisuus esimerkiksi rauhalliseen yksinoloon ja omaan alueeseen, esimerkiksi omaan huoneeseen. Tilojen on oltava mahdollisimman kodinomaiset ja luotava mahdollisuus myös yhdessäoloon. (Saastamoinen 2010, 91–92, 94–96.)

Lapselle voidaan järjestää myös avohuollon tukitoimena perhehoitoa tai laitoshuoltoa tuen tarpeen arvioimiseksi tai lapsen kuntouttamiseksi. Tällaiset tukitoimet järjestetään yhdessä lapsen vanhemman, huoltajan tai muun tämän huollosta vastaavan henkilön kanssa. Lapsi voidaan lyhytaikaisesti sijoittaa avohuollon tukitoimena myös yksin. Tällöin sijoitukseen vaaditaan lapsen huoltajan sekä 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Tällaisen sijoituksen edellytyksenä on, että se on tarpeen lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, lapsen kuntouttamiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti, esimerkiksi vanhemman tai muun lapsen huollosta vastaavan henkilön sairastumisen tai muun vastaavan syyn vuoksi. (LastSL 32 §.)

2.4 Lastensuojelun nykytila Suomessa

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tilastoraportti Lastensuojelu 2011 kertoo kattavasti lastensuojelun nykytilasta Suomessa. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on ollut melko tasaisessa kasvussa vuodesta 1991 lähtien. Vuonna 2011 kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli yhteensä 17 409 lasta tai nuorta. Huostaanotettuna heistä oli 10 535 ja kiireisesti sijoitettuna 3 867. Perhehoito on selkeästi suurin sijoitusmuoto. Perhehoitoon sijoitettuja lapsia oli vuonna 2011 49 %, ammatilliseen perhehoitoon sijoitettuja 19 % ja laitoshuoltoon sijoitettuja 28 % kaikista huostaanotetuista lapsista. (Kuoppala & Säkkinen 2012, 1, 4.)

Lastensuojelun avohuolto on kasvanut nopeasti viime vuosina. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli vuonna 2011 yhteensä 81 459 lasta ja nuorta. Tämä tarkoittaa asiakasmäärän lisääntymistä edellisvuodesta 3,5 %:lla. (Kuoppala & Säkkinen 2012, 9.)

Kuoppala ja Säkkinen (2012, 15) toteavat tilastoraportissaan, että huostaanotto on yhteiskunnalle merkittävästi kalliimpaa kuin lastensuojelun ennaltaehkäisevät toimenpiteet esimerkiksi avohuollon tukitoimien muodossa. Säästöjen vuoksi avohuollon tukitoimia tarjotaan perheille yhä enenevässä määrin, jotta voitaisiin välttää huostaanotolta. Avohuollon tukitoimenpiteet eivät kuitenkaan monissa tapauksissa ole riittäviä lapsen turvallisuuden takaamiseksi, jolloin huostaanottopäätös tulisi tehdä heti, kun huostaanoton perusteet täyttyvät.

Heinäkuussa 2013 Yleisradio teki kyselyn viidelle aluehallintovirastolle koskien lastensuojelun nykytilaa Suomessa. Tuloksena kyselylle saatiin edelleen jatkuva työvoimapula lastensuojelussa. Pulaa oli erityisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä. Myös lastensuojelutarpeen selvitykset sekä lastensuojeluilmoitusten käsittelyt kestivät paikoitellen liian kauan. Nämä ongelmat johtuvat suurilta osin kuntien talousvaikeuksista ja tehdyistä leikkauksista, sekä esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden koulutuspaikkojen vähyydestä. (Saarenpää & Mikkola, Yle Uutiset 2013.)

3 AMMATTITAITO LASTENSUOJELUN TYÖVÄLINEENÄ

Lastensuojelulaitoksissa työskenteleviltä henkilöiltä odotetaan valmiutta työskennellä sijoitettujen lasten ja nuorten parhaaksi usein haastavissa työtehtävissä. Kun kokemusta lastensuojelutyöstä karttuu, on työntekijän usein helpompi luoda toimiva suhde kasvatettavaan. Seuraavassa kerrotaan lastensuojelun työntekijöiden kelpoisuusvaatimuksista, hyvän kasvatajan ominaisuuksista sekä omahoitajamenetelmän käyttämisestä lastensuojelulaitoksessa.

Anglinin (2002) tutkimuksen tavoitteena oli luoda teoreettinen kehys lastenkotityölle. Tutkimus tiivistää lastenkotityön keskeiset tehtävät kolmeen eri ulottuvuuteen. Nämä ulottuvuudet ovat:

- Perheen ulkopuolisen elinympäristön luominen (creating an extrafamilial living environment).
- Lasten ja nuorten tuskaan ja sen synnyttämään käyttäytymiseen vastaaminen (responding to pain and pain-based behavior).
- Lasten ja nuorten normaaliuden tunteen luominen (developing a sense of normality).

Laakson (2009, 43) mukaan lastensuojelulaitostyössä on usein samoja sisältöjä ja piirteitä kuin vanhemmuuden tehtävissä. Tämän vuoksi lastenkotityötä voidaankin pitää myös sosiaalipedagogisena työnä, joka sisältää niin sosiaalityötä kuin kasvatusta. Näin ollen lastenkotityö ymmärretään arkeen kiinnittyvänä yhdessä elämisenä. Sosiaalipedagogit pitävät dialogia eli vastavuoroista vuorovaikutusta keskeisenä menetelmänä ongelmatilanteiden ratkaisussa lasten ja nuorten kanssa.

3.1 Lastensuojelulaitoksen henkilökunnan kelpoisuusvaatimukset

Saastamoinen (2010) kirjoittaa kirjassaan lastensuojelulaitoksen henkilökunnan kelpoisuudesta. Saastamoisen mukaan on erittäin tärkeää, että lastensuojelulaitoksen työntekijöillä on riittävä koulutukseen perustuva asiantuntemus. Heidän tulee myös olla riittävän kokeneita ja ammattitaitoisia, sillä sijoitetuilla lapsilla on usein taustalla monia sijoituksia ja traumatisoivia kokemuksia. Työntekijöiltä vaaditaan laaja-alaista ammattitaitoa sekä kykyä työskennellä pitkäjänteisesti vaikeissa tilanteissa, joissa tuloksia saadaan usein vasta pitkäjänteisen työskentelyn avulla. Erityisen sopivana koulutuksena vaativissa tehtävissä toimivalle lastensuojelulaitoksen työntekijälle voidaan pitää sosiaali- tai terveysalan ammattikorkeakoulututkintoa. Muihin hoito- ja kasvatustehtäviin käy sosiaali- ja terveysalan perustutkinto tai esimerkiksi nuorisotoimen ammatillinen kelpoisuus. (Saastamoinen 2010, 97–98.)

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) säättää menettelyistä, joilla lasten kanssa työskentelevien rikostaustaa selvitetään. Lain tarkoituksena on suojella lasten henkilökohtaista turvallisuutta ja koskemattomuutta. Sitä sovelletaan työhön, johon kuuluu alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa ilman, että tämän vanhemmat ovat

tilanteissa läsnä. Työnantajan tulee pyytää rikosrekisteriote nähtäväksi sellaiselta henkilöltä, joka ensimmäistä kertaa otetaan edellä mainittuja työtehtäviä sisältävään työsuhteeseen. (Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 1 §, 2 §, 3 §.)

3.2 Hyvä kasvattaja

Lastensuojelussa, kuten muissakin sosiaalialan työtehtävissä, ammattilaisen tärkeimpänä työvälineenä voidaan pitää tämän persoonaa. Tällaista ihmisten kanssa tehtävää työtä tehdään omalla persoonalla, siitä löytyvien vahvuuksien ja heikkouksien kera. Sijaiskasvattajan onkin syytä tuntea nämä vahvuudet ja heikkoudet voidakseen hyödyntää niitä omassa työssään. Kun kyseessä on työ, joka vahvasti vaikuttaa sijoitetun lapsen tai nuoren tulevaisuuteen, on kasvattajan oltava rehellinen ja avoin niin muille kuin itselleenkin. Usein hyväksi osoittautuneet vuorovaikutustaidot on opittu ammatissa epäonnistumisten kautta. Vuorovaikutusta sisältävissä ammateissa virheiden määrä on usein suuri, sillä jokainen tilanne on erilainen, eikä muissa tapauksissa aikaan saatuja ratkaisuja voida suoraan soveltaa uusiin tilanteisiin. Tämä voi tehdä työskentelystä haastavaa ja raskasta. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 227–228.)

Ammattitaito on yksilöllistä valmiutta ja pätevyyttä toimia ammatissa. Ammatillinen kasvu taas on persoonallisuuden kehittymiseen liittyvä prosessi, joka alkaa jo opiskelujen aikana ja jatkuu koko työuran ajan. Ammatillinen kasvu tapahtuu osana ihmisenä kehittymisen prosessia yhteydessä työyhteisön ja -ympäristön kanssa. Ammatillista kasvua tukevat työntekijän oma halu kehittyä toiminnassaan mutta myös esimerkiksi lakisääteiset täydennyskoulutukset. (Järvinen ym. 2012, 226–227.) Pelkkä koulutus ei kuitenkaan riitä, vaan henkilökunnan hyvinvoinnista, motivoinnista ja jaksamisesta on huolehdittava esimerkiksi säännöllisen työnohjauksen avulla. Kun ammattilaiset ymmärtävät lapsen kasvun ja kehityksen prosesseja, se lisää kestävyyttä työssä. Lastensuojelulaitoksessa syntyneiden hyvien käytäntöjen ja rakenteiden ylläpitäminen edellyttää laitoksen johdon tukea ja sitoutumista asiaan. (Tervonen-Arnkil 2000, 7.)

Hughesin (2006, 86) mukaan huostaanotettujen lasten hoitaminen on ympärivuorokautista ja usein erittäin vaikeaa työtä. Tällaista työtä tekeviltä ammattilaisilta vaaditaan kypsyyttä ja itsehillintää. Ammattilaisten on pysyttävä asettumaan lapsen asemaan ja sietämään pitkään jatkuvaa stressiä. Tarvitaan myös koulutusta ja tukea, ja siltikin tällainen lapsi voi osoittautua liian vaikeaksi sijoituspaikalle tai sijaiskasvattajalleen.

Vaikeita asioita menneisyydessään kohdanneen lapsen tai nuoren hoidossa tulisi ensin keskittyä tunteiden tunnistamiseen ja niiden säätelyyn, vuorovaikutukseen, ristiriitojen selvittämiseen, tunneviestintään, lohdun hakeamiseen ja turvalliseen kiintymyssuhteeseen. Näillä keinoin voidaan alkaa rakentaa turvallisen sijaissuhteen syntymistä. (Hughes 2006, 75.)

3.3 Omahoitajamenetelmä

Omahoitajamenetelmä on lastensuojelun laitoshuollossa käytössä oleva yksilöllinen hoito- ja kasvatustapa. Sillä tarkoitetaan tietyn lastensuojelulaitoksen työntekijän sitoutumista lapseen tai nuoreen ja tämän suunnitelmalliseen ja pitkäjänteiseen hoitamiseen ja kasvattamiseen. Tällä nimetyllä hoitajalla on päävastuu lapsen tai nuoren hoidosta ja kasvatuksesta. Omahoitaja työskentelee kuitenkin yhteistyössä muiden laitoksen työntekijöiden sekä lapsen kasvua turvaavien kontaktien kanssa vastaten lapsen yksilöllisiin tarpeisiin koskien hoitoa ja huolenpitoa. (Karppinen 2000a, 14.)

Alussa omahoitajamenetelmäprosessi sisältää omahoitajan työskentelyä kontaktin ja luottamuksellisen suhteen syntymiseksi, joka on edellytyksenä sijaishuollon hoidon onnistumiselle. Kun kontakti on saatu muodostettua, tarkastellaan lapsen käyttäytymistä, oireita ja suhtautumista muihin ihmisiin. Yhdessä lapsen tai nuoren kanssa paneudutaan tämän käytöksessä ilmeneviin ongelmiin sekä pyritään tunnistamaan käytöksestä syyseuraussuhteita. Sijoituksen loppupuolella suhdetta aletaan purkamaan, käymään läpi eroahdistusta ja tukemaan lapsen itsenäistymistä. Omahoitajasuhteen tulisi olla kiintymyssuhde, jossa työntekijä tarjoaa hoidettavalleen huolenpitoa, turvallisuutta, luotettavuutta ja jatkuvuutta. (Karppinen 2000a, 15–16.)

4 KIINTYMYSSUHDE

Sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on usein ongelmia kehityksensä eri osa-alueilla. Ongelmat voivat olla niin emotionaalisia, kognitiivisia, sosiaalisia, fyysisiä kuin somaattisia (Tuovila 2008, 39.) Nämä oireet saattavat usein olla tulosta laiminlyönnistä tai häiriöistä varhaisissa vuorovaikutussuhteissa. Kiintymyssuhdeteorian tavoitteena on selittää näiden varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta lapsen kehitykseen. Kiintymyssuhdeteorian on luonut brittiläinen psykiatri John Bowlby. (Sinkkonen & Kalland 2008, 7.)

Kiintymyssuhdeteorian avulla on tutkittu esimerkiksi sitä, kuinka paljon varhaiset elämäkokemukset vaikuttavat myöhemmässä elämässä selviytymiseen, ja onko niillä merkitystä esimerkiksi psyykkisten häiriöiden esiintymiseen vanhemmalla iällä. On tutkittu myös sitä, onko näitä varhaisten kokemusten vaikutuksia mahdollista muuttaa myöhemmin. (Sinkkonen & Kalland 2008, 8.)

Kiintymyssuhdeteoria on tämän tutkimuksen kannalta tärkeä, sillä Tuovilan (2008, 29) mukaan lastensuojelutyössä tarvitaan nykyistä enemmän lapsen kehityksen huomioimista. Sijaishuollossa on usein tarpeellista yrittää korjata lapselle aiheutettuja kehitykseen vaikuttavia vaurioita. Usein lapsi on ennen sijoitusta joutunut elämään erittäin huonoissa oloissa ja jo vastasyntyneestä asti kohdannut jonkinasteista kaltoinkohtelua.

Sijaishuollossa lapsen kuntouttaminen vaatii tunnepohjaisten vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteiden muodostamista uusiin aikuisiin. Tässä voidaan

päästä hyviin tuloksiin eri osapuolten, lapsen, vanhempien ja sijaiskasvattajien, välisellä yhteistyöllä. Lapsella täytyy olla lupa kiintyä sijoituspaikkaan ja sijaiskasvattajiinsa. (Tuovila 2008, 32.)

4.1 Kiintymyssuhdehäiriö

Traumatisoitunut, kiintymyssuhdehäiriöstä kärsivä lapsi ei luota aikuisiin. Kiintymyssuhdehäiriöinen lapsi oppii luottamaan vain itseensä, sillä häntä hoitanut vanhempi on toiminut ja vastannut lapsen tarpeisiin ristiriitaisesti. Kaltoinkohtelu kehityksen varhaisissa vaiheissa johtaa aivojen, persoonallisuuden, käyttäytymisen ja tunne-elämän kehityksen vaurioitumiseen. (Järvinen ym. 2012, 147.)

Tuovilan (2008, 40) mukaan tunne-elämän vaurioituminen näkyy lapsen kykenemättömyytenä tulla toimeen omien tunteidensa kanssa. Lapsi voi olla vaihtelevasti joko tunteeton tai ylitunteellinen. Lapselle ei ole varhaisessa kehitysvaiheessa muodostunut kykyä käsitellä ja kohdata omia tunteitaan.

Kognitiivisella eli älyllisen kehityksen alueella ongelmia on tavallisesti keskittymisessä. Myös kielellinen kehitys on kiintymyssuhdehäiriöisillä lapsilla usein takkuavaa. Tällaiselle lapselle voi olla vaikeaa oppia kokemista asioista, jolloin sijaiskasvattajat joutuvat ohjaamaan häntä samoissa asioissa toistuvasti. (Tuovila 2008, 41.)

Ihmissuhteisiin liittyvät sosiaaliset haasteet ovat kiintymyssuhdehäiriössä yleisiä. Lapsi on tottunut ohjaamaan ja johtamaan vuorovaikutussuhteita ja kontrolloimaan tapahtumien kulkua. Tällöin toisten ihmisten tarpeet ja mielipiteet voivat saada aikaan konfliktin, ja lapsi vetäytyy tilanteesta tunteen olonsa kaltoinkohdelluksi. Kiintymyssuhdehäiriöinen lapsi hakee huomiota eri tavoin ja yrittää levittää omaa kaoottisuuttaan myös ympärilleen. Tämän vuoksi näiden lasten ja nuorten kanssa työskennellessä rajojen on oltava selviä ja tiukkoja. (Tuovila 2008, 42.)

Huostaanotetuilla lapsilla ja nuorilla on usein myös paljon ongelmia ruumiintoimintojensa kanssa. Tällaiset ongelmat voivat ilmetä vaikeuksina syömisessä, nukkumisessa tai rakon ja suolen toiminnassa. Ongelmia voi olla myös erilaisten kipujen, iho-ongelmien, allergioiden ja tuntoaistin kanssa. Nämä fyysiset oireet ovat kuitenkin nopeimmin hoidettavissa olevia ja alkavat vähentyä, kun lapsi sijoitetaan sopivaan sijaishuoltopaikkaan, jossa hän saa hoitoa ja huolenpitoa. (Tuovila 2008, 43.)

4.2 Lapsen kiintyminen sijaishuoltopaikkaan

Traumatisoitunut lapsi koettaa kaikin keinoin suojella itseään ulkomaailmalta ja asioilta, jotka hän kokee itselleen haitallisiksi. Tämän vuoksi työ sijaishuollossa on erittäin vaativaa, sillä sijoitetun lapsen ajattelu- ja toimintatapojen muuttaminen vie paljon aikaa ja vaatii työntekijöiltä erittäin suurta sitoutuneisuutta. Työntekijän tulee uskoa oman työnsä vaikutuksiin ja siihen, että pienin askelin etenemällä voidaan päästä eteenpäin. Trauma-

tisoituneen lapsen tuhoavuus on piirre, jonka työntekijä ei saa antaa vaikuttaa itseensä henkilökohtaisesti. Jos tällaiset lapsen ominaisuudet pääsevät työntekijän silmissä korostumaan, on erittäin vaikeaa nähdä lapsessa tämän hyvät puolet. (Tuovila 2008, 45.)

Sijoitetulla lapsella tulee olla tunne siitä, että sijaiskasvattajat välittävät ja huolehtivat hänestä ja tekevät kaikkensa lapsen auttamiseksi. Sijaiskasvattajilla tuleekin olla kyky tuoda tunteensa lapsen näkyville sekä ilmaista sanallisesti omia tunnekokemuksiaan, jolloin myös lapsi voi kehittyä omassa tunteiden ilmaisussaan. (Tuovila 2008, 48.)

Lapsella tulee olla sijaishuoltopaikassaan mahdollisuus kasvuun ja kehitykseen. Tämä mahdollisuus aikuisten on taattava lapselle. Yksi suurista ristiriidoista sijaishuollossa on tapaamiset biologisten vanhempien kanssa. Jos kiintymyssuhde vanhempiin on poikkeava ja tuhoisa lapselle, joudutaan harkitsemaan tapaamisten rajoittamista. Biologisten vanhempien kanssa eletty elämä voi olla asia, jonka vuoksi lapsen kehitys on suistunut raiteiltaan. Tällöin on toivotonta esimerkiksi viikonloppuisin palauttaa lapsi näihin olosuhteisiin. (Tuovila 2008, 46.) Vaikka lastensuojelussa pidetään tärkeänä lapsen ja tämän biologisten vanhempien suhteen ylläpitämistä sijoituksen aikana, on lastenkotityön suuri haaste siinä, että lapsen suhde vanhempansa voi vaarantaa lapsen hyvinvointia (Laakso 2012, 27).

Usein lapsen sijaishuoltopaikkaan kiintymisen haasteena on biologisten vanhempien suhtautuminen sijoitukseen. Lapsi itse voisi olla valmis kiintymään sijaiskasvattajiinsa, mutta hän ei ole saanut siihen lupaa omilta vanhemmiltaan tai muulta suvulta. Vanhemmat eivät usein näe sijoituksen hyötyä lapselleen, sitä, kuinka uudessa paikassa kasvaminen olisi lapsen edun mukaista. (Tuovila 2008, 48.) Lapsen biologiset vanhemmat vaikuttavatkin merkittävällä tavalla laitossijoitukseen sekä lapsensa kykyyn luottaa lastenkodin henkilökuntaan. Onkin muistettava, että perheenjäsenet ovat toiminnastaan huolimatta lapsen elämän keskeisimmät ihmiset, eikä laitokseen sijoittaminen katkaise vanhempien vaikutusta lapseen. (Karppinen 2000b, 72.)

On kuitenkin mahdollista, että vanhempien oma tilanne alkaa korjaantua samalla, kun lapsi on sijoitettuna ja hänen vointinsa paranee. Biologisille vanhemmille tulee selväksi se, että he voivat edelleen toimia lapsensa vanhempina ja auttaa häntä kehittymään ja luomaan uusia, turvallisia ihmissuhteita sijaishuollossa. Tällaiset vanhemmat eivät elättele epärealistisia toiveita lapsen kotiinpaluusta, vaan auttavat ja tukevat tätä kiintymään uuteen kotiin ja sijaiskasvattajiin. (Tuovila 2008, 48.)

Lastenkodeissa tehtävä perhetyö on tärkeä osa lapsen sijoituksen onnistumista. Koska lastensuojelun tavoitteena on perheen jälleenyhdistäminen, on suositeltavaa pitää yllä lapsen suhteita biologisiin vanhempiin niissä tilanteissa, joissa se on lapsen edun mukaista. Perhetyön tavoitteena on lapsen laitoshoidon mahdollistumisen lisäksi vanhemmuuden kehittyminen, perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen vahvistuminen sekä lapsen itsenäistymisen tukeminen. (Karppinen 2000b, 72.)

5 TOIMIVA ARKI LASTENSUOJELULAITOKSESSA

Silloin kun avohuollon tukitoimenpiteet eivät riittävästi tue ja turvaa lapsen kehitystä, järjestetään lapsen arki muualla kuin lapsen kotona. Tällaisissa tilanteissa huostaanotto ei kuitenkaan ole välttämätöntä, vaan apua voidaan järjestää joko avohuollon tukitoimenä tai kiireellisenä sijoituksena. (Heino 2009, 73.)

Arjen käsite on muuttuva ja monimuotoinen. Toisen arjen ymmärtäminen edellyttää kykyä jäsentää toisen ihmisen todellisuutta. Arkeen kuuluu päivittäisistä asioista huolehtiminen, kuten ruokailu, puhtaus, lepääminen ja virkistyminen, harrastaminen, ystävät, koulu tai opiskelu, työnteke ja esimerkiksi kansalaisvelvollisuuksien hoitaminen. Elämänhallinnan säilyttämisessä auttaa arjen asioista huolehtiminen. Sosiaalipedagogista arjen tarkastelua kutsutaan arkilähtöiseksi sosiaalipedagogiikaksi. Se liittyy yhteen arjen ja tieteen kysymykset, auttaa rakentamaan ammatti-identiteettiä sekä edistää arjen sujumista käytännön toimien avulla. Arkilähtöisen sosiaalipedagogiikan tavoitteena on auttaa toisia luomaan itselleen sujuva, onnistunut arki. Tähän pyritään arjen mahdollisuuksien tiedostamisen avulla. (Hämäläinen 2003, 68–70; Laine, Ruishalme, Salervo, Sivén & Välimäki 2009, 53.)

Lastensuojelulaitoksen arjen toimintaa määrittävät monet tekijät. Näitä tekijöitä ovat muun muassa voimassaoleva lainsäädäntö, moraaliset näkemykset, laitosten hoito- ja toimintaideologiat, yhteiskunnan hallinnollis-poliittis-taloudelliset tekijät ja kansainvälinen lastensuojelutyön kehitys. Jokainen lastensuojelulaitos on kuitenkin oma yksikkönsä, erilainen ja ainutkertainen. (Hoikkala 2005, 33.)

Hurtigin (2006, 189) mukaan sijoitusta lastensuojelulaitoksessa edeltää usein kaoottinen ja turvaton arki. Tämän vuoksi lastenkodin päivärytmi, sen selkeys ja rutiinit voivat olla lapselle uusia ja vieraita asioita. Päivärytmin selkeys ja turvalliset rutiinit antavat lapselle välineet kiinnittyä uuteen ympäristöön ja siinä toimiviin muihin henkilöihin, kuten lastenkodin työntekijöihin.

Lastensuojelulaitokseen muuttaminen on lapselle suuri elämänmuutos. Muuttaminen vaikuttaa niin saapuvaan lapseen, kuin myös koko lastenkodin ryhmädynamiikkaan. Uuden lapsen saapuminen yhteisöön sekoittaa olemassa olevat vuorovaikutusmallit joksikin aikaa. Lastenkotiin saapumista helpottaa usein se, että uudesta lapsesta on puhuttu työntekijöiden toimesta muille lapsille ja nuorille, jolloin tämän tulon on osattu varautua hyvissä ajoin. (Roine 2000, 47.)

Lastensuojelulaitoksen selkeät toiminnot ja aikataulut luovat rajoja usein kaoottisesta elämäntilanteesta laitokseen tulleelle lapselle tai nuorelle. Säännöllinen vuorokausirytm, joka sisältää esimerkiksi ruokailu- ja nukkumaanmenoajat, luo tunteen turvallisuudesta. Lastenkodin elämää rytmittävät myös selkeät viikoittaiset toiminnot, kuten lasten harrastukset, saunavuorot ja siivouspäivät. Jokaisella laitousyhteisöllä on myös omat perin-

teensä ja tapansa, jotka korostavat yhteisöllisyyden tunnetta ja yhteenkuuluvuutta. (Roine 2000, 49–50.)

6 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kokemuksia sijaiskasvattajuudesta. Tutkimuksessa pyrittiin ottamaan selvää sijaiskasvattajuuden syntymiseen vaikuttavista tekijöistä erilaisissa sijoituksissa. Tutkimustehtävä toteutettiin seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- Millaisia kokemuksia lastensuojelulaitoksen työntekijöillä on sijaiskasvattajuudesta?
- Kuinka sijaiskasvattajuus näyttäytyy erilaisissa sijoituksissa?

Työn tavoite oli kerätä tietoa siitä, millaisena sijaiskasvattajuus näyttäytyy työntekijöille ja osana heidän ammatti-identiteettiään. Myös sijaiskasvattajuus-käsitteen määrittely oli yksi opinnäytetyön tavoitteista.

Yleinen suomalainen asiasanasto (YSA) ei sisällä sijaiskasvattajuus-sanaa. YSA:sta löytyy kuitenkin sana sijaiskasvatus, jolloin sijaiskasvattajuus voidaan määritellä sen avulla. Sijaiskasvattaja on työntekijä, jonka työtä on sijaiskasvatus. Sijaiskasvattajuuden voidaan ajatella olevan lastensuojelutyön tavoitteiden saavuttamisen väline, ja aidon sijaiskasvattajuuden syntyminen vaatii työn onnistumisen sekä onnistuneen kontaktin syntymisen kasvatettavaan lapseen tai nuoreen. Näin ollen sijaiskasvattajuuteen kytkeytyy vahvasti ammattitaito.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämä kvalitatiivinen tutkimus toteutettiin pirkanmaalaisessa lastensuojelulaitoksessa. Tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelemalla kyseisen lastensuojelulaitoksen työntekijöitä heidän kokemuksistaan sijaiskasvattajuudesta. Kerätty aineisto analysoitiin teemoittelemalla ja saadut tulokset esitellään kahdeksannessa luvussa.

Kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta käytetään usein sellaisten ilmiöiden ja asioiden tutkimiseen, joista ei vielä tiedetä paljoa tai halutaan saada uutta näkökulmaa aiheeseen (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 49–51). Laadullisen tutkimuksen tavoite ei ole tuottaa tilastollisia yleistyksiä. Tutkimuksessa pyritään kuvaamaan erilaisia ilmiöitä ja tapahtumia, ymmärtämään jotain tiettyä toimintaa sekä tulkitsemaan asioita teoreettisesti. Tällöin laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöillä, joilta aineisto kerätään, on omakohtaista tietoa ja kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa useimmiten käytetyt aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin pohjautuva tieto. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 85, 71.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään usein harkinnanvaraista otantaa. Tämä tarkoittaa, että pieni määrä erilaisia tapauksia analysoidaan mahdollisimman pe-

rusteellisesti. Tällöin aineiston tieteellisyyttä mittaa aineiston laatu, ei sen määrä. (Eskola & Suoranta 2005, 18.)

7.1 Aineiston hankinta

Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin seitsemältä lastensuojelutyön ammattilaiselta. Aineiston hankinta tapahtui eläytymismenetelmää hyödyntävän kyselyn avulla (Liite 1). Jokaiselta lastensuojelulaitoksen seitsemältä työntekijältä kysyttiin heidän kokemuksistaan sijaiskasvattajuudesta käyttäen aineistonhankinnan välineenä eläytymismenetelmää hyödyntävää tutkimukseen sovellettua metodia.

Aineistonkeruun ohjeistuksena oli, että työntekijät kirjoittaisivat kukin kahdesta erilaisesta sijoituksesta oman työuransa ajalta. Yhteensä vastaajilta saatiin kaksitoista kertomusta erilaisista sijoituksista. Aineistonkeruu toteutettiin sähköisesti niin, että jokainen vastaaja sai rauhassa keskittyä kirjoittamiseen ja lähettää valmiin tekstinsä sähköpostitse. Käytetty aineistonkeruulomake löytyy opinnäytetyön liitteistä.

Tutkimuksessa käytetyssä aineistonkeruumenetelmässä hyödynnettiin eläytymismenetelmää. Tutkimuksen teossa käytetty menetelmä sisälsi yhden kehyskertomuksen, jossa kirjoittajaa pyydettiin kertomaan kahdesta erilaisesta työurallaan kohtaamasta sijoituksesta. Vastaajaa pyydettiin myös kuvaamaan positiivisiksi ja negatiivisiksi kokemiaan asioita, jotka olivat vaikuttaneet siihen, että sijaiskasvattajuus oli tai ei ollut päässyt syntymään.

Eläytymismenetelmässä vastaajat kirjoittavat pienimuotoisia tarinoita, joihin on tehty niin kutsuttu kehyskertomus. Kehyskertomuksen antamat mielikuvat ovat tärkeä osa eläytymismenetelmää. Aineiston keruussa käytetään 2–4 erilaista kehyskertomusta ja aineiston analysoinnissa keskitytään siihen, kuinka yhden tekijän muuttuminen kehyskertomuksissa vaikuttaa vastauksiin. (Eskola & Suoranta 2005, 110–111.)

7.2 Aineiston analyysi

Aineiston analyysitapana käytettiin teemoittelua. Aineisto teemoiteltiin tutkimuskysymysten avulla, jolloin työntekijöiden kokemukset sijaiskasvattajuudesta erilaisissa sijoituksissa painottuvat analyysissa. Aineistosta esille nousseet pääteemat toimivat tutkimustuloksia käsittelevän luvun otsikkoina, ja teemoittelun tuloksena syntynyt taulukko on opinnäytetyön liitteenä (Liite 2).

Eskolan ja Suorannan mukaan teemoittelulla aineistosta saadaan poimittua tutkimuskysymyksiin vastaavia teemoja ja aiheita. Teemoittelun avulla pystytään esimerkiksi vertailemaan erilaisten teemojen esiintyvyyttä aineistossa. Ensin kaikista tekstistä on löydettävä tutkimuksen tekemisen kannalta tärkeät aiheet. Näitä eri teemoja voidaan tutkimuksessa esitellä sitaattien avulla. (Eskola & Suoranta 2005, 174–175.)

8 TUTKIMUSTULOKSET

Lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kokemukset sijaiskasvattajuudesta yllättivät laajuudellaan. Aineistosta löytyi erittäin paljon erilaisia tärkeitä aiheita, joiden kaikkien käsittely olisi tehnyt työstä hyvin laajan. Luvussa päädyttiin nostamaan tuloksiksi esille aineistossa tiheimmin esiintyneet aiheet, jotka työntekijöiden tarinoiden pohjalta vaikuttavat eniten sijaiskasvattajuuden syntymiseen. Näiden aiheiden yläotsikoiksi valikoituivat ammattitaito, kiintymyssuhde ja arki lastensuojelulaitoksessa. Tutkimustulokset on vahvistettu sitaatein.

Tutkimuksen tekoon osallistuneiden työntekijöiden tarinoista tulivat esiin vahva ammattitaito ja työkokemus. Työntekijät tuntuivat olevan aidosti kiinnostuneita työstään lasten ja nuorten tukijoina ja sijaiskasvattajina. Yksi työntekijä totesi tarinansa lopussa seuraavaa:

Näen, että sijaiskasvattajien tavoite on lastensuojelu sen kaikissa merkityksissään. Kuten joku on sanonut, lasta täytyy uskaltaa suojella, jos lapsen omat vanhemmat eivät sitä tehtävää pysty/jaksa hoitaa.

8.1 Ammattitaito

Tutkimuksen tekoon osallistuneen lastensuojelulaitoksen työntekijöiden sitoutuminen työhönsä tuli vahvasti esille heidän kirjoituksistaan. Lastensuojelulaitoksen seitsemän vakituista työntekijää olivat kaikki työskennelleet tässä nimenomaisessa lastenkodissa yli viisi vuotta ja jopa kolmekymmentä vuotta.

Työntekijät toivat esille, kuinka tärkeää olisi se, että lapsiin tai nuoriin tustumiselle ja luottamuksellisen suhteen muodostamiselle olisi tarpeeksi aikaa, ja että omahoidettavansa saisi tuntea mahdollisimman pitkään. Tällöin sijaiskasvattajuussuhde voisi muodostua mahdollisimman aidoksi, pitkäikäiseksi ja lapsi-vanhempi-suhteen kaltaiseksi.

Työntekijämme ovat hyvin sitoutuneita työhönsä eli työuran pituus on seitsemällä vakituisella työntekijällä n. 5 vuodesta 30 vuoteen. Me työntekijät kiinnymme, toisiin enemmän ja toisiin vähemmän, mutta se on yksi tärkeä työkalumme.

Meidän tavassamme tehdä tätä sijaistyötä korostuu sitoutuminen ja se näkyy siinä, että toimin tämän pojan omahoitajana n. 12 vuotta.

Työntekijät kokivat sijoitukset nykyään erilaisiksi kuin työuriensa alkupuolella. Yhteinen aika ja elämä nuorten kanssa on erilaista, kun sitä on vähemmän sijoitusten lyhennyttyä. Sijoituksissa täytyy keskittyä ja paneutua vahvasti ongelmien ratkaisemiseen ja nuorten tukemiseen sekä itsenäisyyden vahvistamiseen, sillä kahdeksantoistavuotiaana on usein muutettava omilleen ja selviydyttävä melko itsenäisesti.

Nykyisin sijoitukset ovat lyhyitä (3–4 v. ei ehkä niinkään kauan), joten suhteesta tulee väkisinkin erilainen, koska ”yhteistä elämää” näiden nuorten kanssa tulee vähemmän. Yhteinen aika täytyy käyttää tehokkaasti ongelmien ratkaisemiseen ja selvittelyyn sekä tukemiseen ja kannustamiseen, jotta itsenäinen elämä (usein heti 18 v. täytettäessä) onnistuisi.

Edellinen tapaus on yli kahdenkymmenen vuoden takaa. Silloin lastensuojelussa ymmärrettiin hyvän jälkihuollon merkitys. Nuori sai rauhassa käydä sijoituspaikastaan koulunsa loppuun ja hankkia itselleen ammatin ja vasta sitten siirtyä omaan elämäänsä. Usein pitkäaikainen omahoitaja oli loppuun asti tukena ja turvana.

8.1.1 Sijoitettujen lasten ja nuorten tukeminen

Moni tutkimukseen osallistunut työntekijä kertoi kirjoituksessaan lasten ja nuorten huonosta itsetunnosta ja siihen vaikuttamisesta. Työntekijät korostivat kannustamisen, kehumisen ja itseluottamuksen lisäämisen tärkeyttä. Monen lapsen kohdalla itseluottamuksen puute oli johtanut siihen, ettei hän joko uskaltanut tai halunnut tehdä uusia asioita tai luoda uusia ihmisuhteita epäonnistumisen pelossa.

Kannustusta ja tsemppausta tyttö kaipaa älyttömästi, itsetunto on pahasti miinuksella ja jokainen vastoinkäyminen syö sitä vielä lisää.

Pidin tärkeänä saada tytölle itseluottamusta.

Erään työntekijän mukaan hänen työnsä oli korvata isän paikkaa sijoitetulle tytölle. Tämän omahoidettavan tarvitsi kuulla olevansa hyvä ja riittävä, sekä voivansa onnistua elämässään. Tällä tavalla työntekijä sai luotua luottamuksellisen suhteen sijoitettuun nuoreen.

Hoidin työn, joka yleensä kuuluu isälle eli välitin usealla eri tavalla tärkeän viestin nuorelle tytölle: ”Olet hyvä ja riittävä juuri sellaisena kuin olet ja tulet onnistumaan, jos niin haluat!” Tätä kautta rakennettiin luottamus, joka on kestänyt.

Lastensuojelulaitoksessa on yritetty kannustaa ja motivoida lapsia ja nuoria ilmaisemaan itseään sekä hyödyntämään omia vahvuuksiaan. Työntekijöiden vastauksista kävi ilmi, että sijoitetuilla lapsilla on paljon lahjoja, joiden käyttöön lastenkodissa on yritetty heitä rohkaista.

– on hirveän taiteellinen; osaa piirtää, laulaa ja ilmaista itseään. Olemmekin yrittäneet häntä siihen suuntaan kannustaa ja motivoida.

– oli erityisen lahjakas kirjoittaja ja kirjoittikin päiväkirjoja viisi–kuusi vuotta. Kirjeiden kirjoittaminen omahoitajasuhteessa oli aluksi yksi tapa lähestyä.

Työntekijöiden näkemyksen mukaan onnistuneen kontaktin ja luottamuksellisen suhteen syntyminen ja rakentaminen vaatii aikaa. Kun luottamuksellinen suhde lapseen tai nuoreen oli saatu luotua, työntekijän oli helpompaa kuunnella ja ymmärtää häntä. Usein lapsen tai nuoren kääntyminen työntekijän puoleen mieltä painavissa asioissa oli ymmärretty tietynlaiseksi luottamuksenosoitukseksi.

Onnistunut kontakti ja luottamuksellinen suhde vaatii tietysti aikaa.

Nyt kun olemme tunteneet toisemme jo puolitoista vuotta osaan häntä vielä paremmin kuunnella ja kuulla kuin aikaisemmin.

Tiedän että – luottaa minuun ja kertoo minulle huoliaan ja murheitaan.

Lastensuojelulaitoksen työntekijöiden teksteistä nousi esille myös ”yksinpuhelun” merkitys. Kun lapsi tai nuori oli sijoitettu laitokseen, oli hänen voinut olla vaikea puhua omista asioistaan vieraalle aikuiselle. Kun aikuinen alkoikin kertoa itsestään, omasta elämästään ja kysellä lapselta asioita vaikka vastausta saamatta, alkoi lapsi hiljalleen tutustua aikuiseen. Tällöin sijaissuhteen oli mahdollista syntyä hiljalleen ja jonkun ajan kuluttua lapsi alkoikin avautua omista asioistaan sijaiskasvattajalleen. Moni lapsi ei sijaishuoltoon tultuaan ollut halunnut puhua lastenkodin työntekijöille, joten alkuajat olivat kuluneet työntekijöiden yksinpuheluun.

Omahoitajana aloitin ns. yksinpuhelun, puhuin kaikkea mahdollista niin itsestäni, perheestäni ja kyselin hänestä saamatta vastausta. Uskoin kyllä, että kun vaan jaksaa puhua ja antaa hänelle aikaa, niin vastauksiakin voi tulla. Tätä jatkui noin kuukausi ja tyttö alkoi puhumaan ensin minulle, sitten muille naispuolisille työtovereille, miehille hän ei puhunut koko viitenä vuotena kuin jonkun pakollisen sanan – –.

Aikuisille tyttö puhui oikeastaan vain silloin, kun häneltä kysyttiin jotain. Aluksi omahoitajuus olikin paljolti yksinpuhelua.

Myös aikaisemmat epäonnistuneet sijoitukset olivat voineet vaikuttaa lapsen luottamukseen uutta sijoituspaikkaa kohtaan. Moni aiemmin sijoitettuna ollut lapsi pelkäsi joutuvansa taas lähtemään eikä uskaltanut kiintyä sijaiskasvattajiinsa tarvitulla tavalla. Tällaisissa tilanteissa työntekijät pitivät tärkeänä, että lapselle kerrottiin selkeästi ettei heidän luotaan joudu pois. Lapsen piti myös saada kokea olevansa turvassa.

Jos nuorella on jo monta epäonnistunutta suhdetta aikuisiin esim. omat vanhemmat, sijaisvanhemmat, eri laitokset yms. sitä kauemmin uusi luottamuksellisen suhteen rakentaminen kestää.

Tärkeätä oli saada tyttö hillitsemään itsensä eri tilanteissa. Rauhoittamaan häntä ja se tieto hänelle, että meiltä ei joudu pois, koska se tunne hänellä oli.

Tärkeää oli kannustaa tätä tyttöä näkemään, että hän oli turvassa.

Hän oli niin onnellinen kun sai kodin. Toi sen esiin hyvin selvästi, silti oli koko ajan toinen puoli, joka kapinoi kaikkea vastaan.

Meille syntyi läheinen omahoitajasuhde. Tyttö kertoi elämästään ja hyvin paljon isästään jota pelkäsi. Äitiin olikin hyvä suhde samoin veljeen, joihin pidimmekin tiivistä yhteyttä.

Haastateltujen näkemysten mukaan sijoitettu lapsi tai nuori tarvitsee sijaiskasvattajaltaan aikaa, neuvoja ja tunnetta siitä, että joku kuuntelee ja välittää. Sijaiskasvattajan rooli muotoutui usein ajan kuluessa ja sijaissuhteiden syventymisen myötä.

Tehtävänäni olikin paljolti olla kuuntelija ja neuvonantaja kuin komentaja ja käskijä.

En siis ollut isähahmo enkä kaveri. Olin kuitenkin luotettava miespuolinen tuki, hoitaja, joka oli tarvittaessa paikalla, oli pa sitten kyseessä raha-asiat tai sydänsurut.

Tutkimuksen lastensuojelulaitoksessa oli pyritty siihen, että miestyöntekijät toimivat sijoitettujen poikien omahoitajina sen ollessa mahdollista. Näin ollen lapsi tai nuori, jonka isä ei välttämättä koskaan ollut ollut elämässä läsnä, sai kokea turvallisen, isäsuhteen kaltaisen ihmissuhteen.

Olin meidän toisen miestyöntekijän (hän oli vanhempien veljesten omahoitaja myös koko ajan) kanssa ”miehenmallina”.

8.1.2 Menneisyyden huomioiminen

Työntekijöiden vastauksista ilmeni, että sijoitettujen lasten ja nuorten menneisyyden kokemukset olivat voineet vaikuttaa heihin erittäin haitallisesti. Itsetuntoa ei oikeastaan ollut, kiintymyssuhdevauriot olivat yleisiä, ja luottamus aikuisiin oli vähäistä, kuten myös omiin mahdollisuuksiin ja taitoihin. Lapsen tilanne saattoi jo sijaishuoltoon tultaessa olla se, että hän uskoi epäonnistuvansa elämässään kuten vanhempansa.

Sijaiskasvattajien tehtävänä oli tukea lasten ja nuorten tervettä itsetuntoa. Vaikka huono-osaisuus on usein ylipolvista, piti lapselle tehdä selväksi, että hän voi onnistua elämässään paremmin kuin vanhempansa. Hänelle piti myös kertoa, että hän on hyvä, osaava ja taitava.

Vaikeampaa oli luoda pohjaa sille, että vaikka lähtökohdat elämään ovat olleet sitä mitä ovat, niin silti omassa elämässään voi pärjätä ja onnistua.

Tässä kohtaa totean, että suurimpia haasteita sijoitettujen lasten kohdalla on se, että saa nämä nuoret hyväksymään oman paremmuutensa suhteessa omiin vanhempiinsa, eli sen kynnyksen ylittäminen, että antaa itselleen luvan onnistua elämässään paremmin kuin omat vanhempansa. Näin siis niissä tapauksissa, joissa vanhempien kyvyttömyys hoitoon ja huolenpitoon on sijoituksen syynä.

Yhdessä vastauksessa työntekijä toi esille oman roolinsa nuoren tytön miespuolisena omahoitajana. Tämän tytön elämässä isä ei ollut ollut läsnä, joten työntekijä koki sijaiskasvattajana toimimisen haastavaksi oman sukupuolensa vuoksi. Useat sijoitetut lapset ja nuoret olivat eläneet äitinsä kanssa ilman turvallista isähahmoa, jolloin esimerkiksi vaihtuvat miesystävät olivat voineet olla perheessä turvattomuutta aiheuttava tekijä.

Koen että tehtäväni sijaiskasvattajana/-vanhempana oli vähintäänkin haastava (sitähän se aina on); nyt siitäkin syystä, että olin itsekkin suht' nuori ja vielä miespuolinen, joka taustat huomioiden toi omat jännitteensä omahoitajasuhteeseen.

8.1.3 Ammatillisuuden säilyttäminen

Tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden tarinat sijaiskasvattajuudesta kertoivat suurelta osin työntekijöiden mielestä onnistuneista sijoituksista. Jotkut sijoitukset saattoivat vaikuttaa negatiivisävytteisiltä, mutta työntekijän mielestä sijoitus oli loppujen lopuksi onnistunut. Kuitenkin joukosta löytyi myös muutama tarina, joissa kaikki ei ollut loppujen lopuksi menestyksellään niin kuin oli toivottu ja tavoiteltu. Tällainen tilanne oli ammattilaiselle vaikea. Työntekijä saattoi tuntea itsensä epäonnistuneeksi. Hän ei ollut pystynytkään auttamaan sijoitettua nuorta, vaikka oli tuntenut laittavansa kaiken ammattitaitonsa peliin nuoren auttamiseksi.

Tapasin pari päivää sitten tämän omahoidettavani istumassa puistopenkillä kaljapullo kädessä, jälleen kerran yksin. Kuulumiset tuli kyselyä vaikka arvasinkin, että mitään uutta hänellä ei ole kerrottavana. Voin helposti kuvitella löytäväni hänet samasta tilanteesta vielä vuosien päästäkin. Usein on tullut mietittyä, mikä kaikki on mennyt hänen kohdallaan pieleen.

Laitoinko itse kaiken ammattitaitoni peliin tämän henkilön kohdalla, kun yritin ohjailla hänen elämäänsä? Laittoivatko kaikki muut?

Työntekijöiden teksteistä tuli vahvasti esiin käsitys omasta vastuusta ammattilaisena. Kasvatustyö lastensuojelulaitoksessa tapahtuu rajallisessa ajassa, ja erään työntekijän näkemyksen mukaan työ oli miellättävä työksi

oman jaksamisen vuoksi. Myös ammatillisuuden säilyttäminen osoittautui työntekijän vastauksessa tärkeäksi asiaksi.

Vastuu tehdystä työstä on valtava, koska vanhempien sijaisena tehtävä kasvatustyö tapahtuu rajallisessa ajassa ja on pakkokin mieltää työksi oman jaksamisen takia ja ammatillisuuden säilyttämiseksi.

Haastateltujen näkemysten mukaan työstä saatava mahdollinen palaute tuli vasta vuosien päästä ja oman työn onnistumista ja tuloksellisuutta oli näin ollen hankalaa mitata. Lasten ja nuorten kanssa muodostettavat omahoitajasuhteet olivatkin aina toisistaan poikkeavia ja ainutlaatuisia prosesseja.

Eräs työntekijä korosti, että asiat voivat mennä pieleen monella tapaa, kun on kyse kovia kokeneista lapsista ja nuorista. Myös työn epäonnistumisten havaitseminen oli helpompaa kuin onnistumisten, mikä asetti työlle omat haasteensa.

Varsinainen palaute tehdystä työstä tulee mahdollisesti vasta vuosien päästä. Oman työn tuloksellisuutta on oikeastaan mahdotonta mitata kun ottaa huomioon, että omahoitajasuhteet ovat aina ainutkertaisia ja yksilöllisiä tapahtumia.

Moni asia voi mennä pieleen kun on kyse rikkinäisistä lapsista ja nuorista. Epäonnistumiset voi havaita selvemmin ja nopeammin kuin onnistumiset.

Haasteena sijaishuollossa nähtiin kiintymyssuhteen luominen rajallisessa ajassa. Tätä vaikeutti entisestään se, että molemmat suhteen osapuolet tiesivät suhteen jollakin tavalla loppuvan ennemmin tai myöhemmin. Kun lapsi tai nuori tuli täysi-ikäiseksi, oli tämän muutettava pois sijaishuolto paikastaan, jolloin suhde kasvattajiin jollain tavalla muuttui. Vaikka nuori täysi-ikäistyttyään olisikin vieraillut sijoituspaikassaan, oli sijaiskasvattajan kuitenkin siirryttävä eteenpäin omalla työurallaan. Tämä tarkoittaa sitä, että työntekijä sai uuden omahoidettavan, johon hänen oli alettava muodostaa taas uutta suhdetta.

Vanhempien tehtäviä hoitavien sijaiskasvattajien vastuu sijoitettavista lapsista on valtava. Pitäisi rajallisessa ajassa pystyä luomaan luotettava ihmissuhde, jonka tietää kuitenkin jossain määrin loppuvan eli siinä ei ole mahdollisuutta samanlaiseen pysyvyyteen ja jatkuvuuteen kuin omien vanhempien kohdalla.

8.2 Kiintymyssuhde

Lastensuojelun ja lastensuojelun työntekijöiden tehtävänä on suojella lasta. Lapsen kasvuun ja kehitykseen kuuluvat turvalliset ihmissuhteet aikuisiin ihmisiin, joko omiin vanhempiin tai toisiin aikuisiin. Kun nämä suhteet eivät usein sijoitetuilla lapsilla ole kunnossa, on tärkeää, että sijaishuollossa lapsen kasvu ja kehitys voidaan turvata läheisten ja toimivien

aikuissuhteiden avulla. Tässä tilanteessa sijaiskasvattajan on erittäin tärkeää pyrkiä muodostamaan kiintymyssuhde lapseen tai nuoreen.

Ellei kiintymyssuhdetta synny sijoitus jää tavoitteiden asetteluksi ja suorittamiseksi.

8.2.1 Kiintyminen sijaishuollossa

Tutkimustulosten mukaan lapsen kiintyminen sijaishuoltopaikkaan oli usein vaikea ja aikaavievä prosessi. Tutkimuksen lastensuojelulaitoksessa työntekijät olivat erittäin sitoutuneita työhönsä ja aineistosta tuli vahvasti esille heidän taitonsa käyttää kiintymyssuhteen luomista työvälineenä lasten ja nuorten kanssa toimittaessa.

Sijaiskasvattajuudessa vaikeinta/tärkeintä on kiintymyssuhteen muodostaminen lapseen/nuoreen.

Yhdessä kertomuksessa sijaiskasvattajuudesta nousi esille kysymys ikäerosta. Tässä tilanteessa työntekijän omaohjattava oli vain kuusi vuotta häntä nuorempi. Tähän ohjattavaan syntyi kuitenkin läheinen suhde, vaikka ikäero myös aiheutti haasteita. Työntekijä myös kertoi vuosien saatossa muuttuneensa kasvattajasta omaohjattavansa ystäväksi.

Häneen syntyi läheinen suhde, vaikka joskus oli vaikeaa koska ikäeromme oli niin pieni. Olin hänelle usein enemmän ystävä kuin ohjaaja. – – Olen vuosien varrella muuttunut kasvattajasta ystäväksi ja perhetuttavaksi.

Työntekijöiden näkemyksen mukaan sijoitetut lapset ja nuoret olivat usein varautuneita uusia ihmisiä ja tilanteita kohtaan, eivätkä päästäneet uusia aikuisia lähelleen. He olivat saattaneet joutua pettymään aikuisiin, joiden olisi pitänyt suojella ja kohdella heitä hyvin. Tällöin oli tärkeää, ettei sijaiskasvattajana toimiva henkilö luovuttanut, vaikkei kiintymyssuhde heti alkanutkaan kehittyä. Usein suhde sijaispaikkaan kehittyi hitaasti.

Jos nuorella on monta epäonnistunutta suhdetta aikuisiin esim. omat vanhemmat, sijaisvanhemmat, eri laitokset yms. sitä kauemmin uusi luottamuksellinen suhteen rakentaminen kestää.

Suhteemme kehittyi verkkaisesti koska tyttö oli hyvin varautunut uusiin ihmisiin eikä päästänyt helpolla lähelleen. Lopulta meistä tuli hyvinkin läheisiä.

Kiintymyssuhde ja vuorovaikutus saattoi jatkua sijoitetun lapsen tai nuoren ja sijaiskasvattajan välillä vielä kauan sijoituksen jälkeenkin. Suurin osa työntekijöiden kertomuksissa mainituista lapsista ja nuorista piti edelleen jopa vuosikymmenten jälkeen yhteyttä sijaiskasvattajiinsa sekä vieraili lastensuojelulaitoksessa.

Hänkin on edelleen elämässäni vaikka on asunut omillaan jo monta vuotta, Sanoinkin häntä silloin kun hän asui meillä LAINATYTÖKSENI ja sanon edelleen koska koen hänen olevan tavallaan minun tyttöni ja minä olen osa hänen elämänsä.

Lapsiin kiintyy vaikka on oma perhe ja omia lapsia ja lapsenlapsia.

Sanoisin, että tässä tapauksessa meille syntyi kiintymyssuhde, joka kantaa vieläkin nuorta.

Vuosien saatossa syntyneiden yhteisten kokemusten kautta saatoimme kokea aitoa välittämistä puolin ja toisin.

Eräs tutkimukseen osallistunut työntekijä kertoi omahoidettavastaan, jonka psykiatri oli arvioinut kyvyttömäksi luomaan vuorovaikutussuhdetta tätä hoitavan aikuisen kanssa. Sijoituksen alkuajoista lähtien työntekijä oli huomannut lapsen omaehtoisuuden ja temperamentin sekä muut vaikeudet, mutta ihmetteli millä perusteella diagnoosi oli tehty sillä lapsi kuitenkin osoitti kykyä kiintymykseen. Työntekijä oli usein tuskastunut pitäessään lapsen puolia esimerkiksi harrastus- ja vaateasioissa. Koko työyhteisö kuitenkin sai työnohjaajansa ansiosta tietää, että tyttö kärsi kiintymyssuhdehäiriöstä ja oli jäänyt ilman hoitoa ja huolenpitoa varhaislapsuudessaan. Käsitys kiintymyssuhdehäiriöstä antoi työntekijöille uusia työkaluja tytön kanssa toimimiseen.

Hän oli saanut ennen meille tuloaan psykiatrilta varsin tylyn lausunnon, jonka mukaan hän on hyvin vammautunut tunnepuolelta, lähes empatiakyvytön, aggressiivinenkin, hyvin omaehtoinen ja lähes kyvytön luomaan vuorovaikutussuhdetta huolehtivan aikuisen kanssa.

Välillä olin tuskainen kun yritin pitää tämän ”villikissan” puolia henkilökuntapalaverissa esim. harrastus- ja vaateasioissa. Työnohjaajamme ansiosta ymmärsimme vähitellen, että hänellä on kiintymyssuhdehäiriö, eli häntä on kohdeltu kaltoin varhaisessa lapsuudessa. Tämä osaltaan auttoi meitä löytämään uusia tapoja selvittää asioita tytön kanssa.

8.2.2 Onnistuneen sijaiskasvattajuuden merkitys

Suurin osa työntekijöiden kuvaamista erilaisista sijoituksista oli loppujen lopuksi sujunut hyvin ja kiintymyssuhde kasvatettavaan oli saatu luotua. Todisteeksi näistä onnistuneista sijoituksista aineistosta nousi tieto siitä, että suurin osa työntekijöiden vanhoista hoidettavista piti edelleenkin yhteyttä sijaiskasvattajiinsa ja -kotiinsa. Seuraavat lainaukset kertovat lastensuojelulaitoksessa sijoitettuna olleiden pitävän edelleen yhteyttä sijaiskasvattajiinsa.

Useat meidän entiset nuoret käyvät usein kylässä ja näyttävät näin nykyisille lapsille, etteivät ”vihaa paikkaa”.

– – hän käy aina välillä lastensuojelulaitoksessa – –.

Hän käy usein meillä kylässä – –.

Olen hänelle vielä tukena aina vastoinikäymisten kohdatessa.

Hänkin on edelleen elämässäni vaikka on asunut omillaan jo monta vuotta.

Minä pidän tyttöön edelleen yhteyttä n. kerran kuukaudessa. Yhteydenpito on molemminpuolista ja antoisaa. Usein keskusteluissa sivutaan niitä vuosia, jolloin tyttö oli lastenkodissa, mutta yhä useammin puhutaan myös tulevaisuudesta.

Poikaa tapaan satunnaisesti, kun käyn äitiä tapaamassa.

Olemme edelleen hyvin läheisiä.

Vaikka on mennyt monta vuotta aina välillä tämä nuori nainen purkaa pahaa oloaan.

Nytkin vielä joskus aikuinen, hyvin pärjäävä, perheellinen nainen ottaa yhteyttä ja vaihdetaan kuulumisia.

Erään työntekijän kertomus onnistuneesta sijaissuhteesta oli pitkän ajan takaa, mutta vielä nykyäänkin kyseiseen sijoitukseen liittyvät tapahtumat palaavat hänen mieleensä. Vaikka omahoidettavan kanssa oli ollut myös hankaluuksia, oli ollut hienoa nähdä hänen pärjäävän elämässään.

Tänäkään päivänä en oikeastaan tiedä, mitä tohtorinväitöslaisuudessa, jossa sain kunnian olla kutsuvieraana, puhuttiin, mutta muistan hyvin, mitä mietiskelin itsekseni: ”Monen mutkan kautta jotain on mennyt oikein.”

Vaikka sijoitetut lapset pitivätkin yhteyttä sijaiskasvattajiinsa myös sijoituksen loputtua, tuli yhden työntekijän kommentista selväksi, ettei yhteydenpito kuitenkaan voinut olla samanlaista kuin se olisi ollut biologisiin vanhempiin nuoren muutettua pois kotoa. Samanlaiseen pysyvyyteen ja jatkuvuuteen kuten omien vanhempien kohdalla ei lastensuojelulaitoksessa luoduissa ihmissuhteissa ole mahdollisuuksia. Työntekijät kuitenkin toivoivat hoidettaviensa pitävän yhteyttä myös sijoituksen loppumisen jälkeen.

Vaikka jonkinasteinen ja toivottavakin yhteys sijoituspaikkaan säilyisi niin tiivistä ihmissuhteisiin kuuluvaa yhteydenpitoa se ei ole, eikä kai voikaan olla.

8.2.3 Suhde biologisiin vanhempiin

Haastateltujen kirjoituksista ilmeni, että sijoituksen onnistumiseksi oli tärkeää, että lapsen tai nuoren biologiset vanhemmat hyväksyvät sijoituksen. Tutkimuksen lastensuojelulaitoksessa pidettiin erittäin tärkeänä suhteen ylläpitoa vanhempiin, sillä lapselle tulee muodostua realistinen käsitys omista vanhemmistaan. Sijaishuoltopaikkaan kiintymiseksi lapsen oli myös hyvä nähdä työntekijöiden ja vanhempiensa tulevan toimeen keskenään.

On tärkeää sijoituksen onnistumiselle, että ensinnäkin vanhemmat hyväksyvät sijoituksen mutta myös se, että lapset näkevät meidän hoitajien tulevan toimeen vanhempiensa kanssa.

Olemme tulleet siihen tulokseen, että biologisiin vanhempiin kannattaa pitää yhteyttä, vaikka vanhemmat olisivatkin hyvin vaikeita. Tämän ansiosta lapsen suhde vanhempiinsa on totuudenmukaisempi, kuin jos suhde katkeaisi tai olisi vain puhelimen varassa.

Suhteita biologisiin vanhempiin pidettiin yllä vastavuoroisilla vierailuilla, puhelimitse ja tapaamisia järjestämällä. Usein lapset ja nuoret vierailivat vanhempiensa luona, mutta tällaiset käynnit saattoivat peruuntua esimerkiksi vanhempien huonon kunnon vuoksi. Myös vanhemmat vierailivat lastensuojelulaitoksessa, välillä kävivät jopa yökylässä.

Äiti kävi useita kertoja yökylässä meillä ja ne olivat hyviä tilaisuuksia keskustella rauhassa äidin kanssa.

Välillä yhteydenpito vanhempiin kuitenkin katkesi. Alkuvaiheen jälkeen käynnit ja puhelut vähenivät ja sovittuihin tapaamisiin vanhemmat saapuivat yhä harvemmin. Tällöin kyseessä oli voinut olla esimerkiksi vanhempien kunnon huononeminen. Tällaisissa tilanteissa yhteydenpito saattoi jäädä kokonaan lapsen vastuulle.

Äiti kävi aluksi muutaman kerran tapaamassa lapsia mutta nämä käynnit loppuivat n. kuukauden päästä sijoituksesta. Yhteyttä pidettiin lähinnä puhelimitse ja kirjeitse. Asiakaspalvereissa äiti kävi muutaman kerran mutta lopetti niissäkin käynnit. Lopulta yhteydenpito oli täysin lasten vastuulla.

Sijoitetun lapsen ja nuoren kiintyminen sijaishuoltopaikkaan oli yhteydessä biologisten vanhempien sijoitukseen suhtautumiseen. Kun lapsi ymmärsi vanhempansa tilanteen ja hyväksyi sen, oli hänelle helpompaa kiintyä uuteen kotiinsa.

-- hän suunnitteli mainosten jakoa, jolloin voisi auttaa äitiään taloudellisesti. Lopulta hän kuitenkin ymmärsi että kaikki oli kiinni äidin omasta kyvystä ottaa vastaan apua. Tässä vaiheessa tyttö alkoi myös jotenkin hyväksyä sen, että joutui itse asumaan poissa kotoa. Suhde laitoksen aikuisiin muuttui

luottamuksellisemmaksi ja pystyimme käsittelemään hanka-
liakin tunteita.

Suhde äitiin oli ollut symbioottinen ja siitä irtautuminen oli
lähes mahdotonta.

Äiti ei koskaan voinut hyväksyä sitä että lapset on otettu
huostaan ja sijoitettu lastenkotiin. Kuitenkin olisi ollut tärke-
ää tytön tuntea, että äiti antaa hänelle luvan asettua lastenko-
tiin. Ilman tätä lupaa tytön on ollut vaikea kiintyä kehen-
kään. Kiintyminen tapahtui niissä rajoissa, jotka olivat hänel-
le mahdollisia.

Välillä sijoituksen onnistumiseksi tarvittiin vahvaa yhteydenpitoa van-
hempiin. Lastensuojelulaitoksen työntekijät joutuivat usein neuvomaan
lasten biologisia vanhempia esimerkiksi kotona asuvien lasten kanssa toi-
mimisessa. Lapselle tai nuorelle oli tärkeää nähdä, että sijaiskasvattajat tu-
kivat biologisia vanhempia ja näin ollen välittivät heistä.

Osaksi tuimme äitiä ja osaksi poikaa. – – Äiti pitää edelleen
yhteyttä puhelimitse. – – Syntyikö kiintymyssuhdetta? Var-
maan jollain tasolla. Tärkeää osaa näytteli suhteemme äitiin,
jota tuimme.

8.3 Arki lastensuojelulaitoksessa

Lastensuojelulaitoksen arki ei aineiston mukaan suurilta osin poikennut
normaalin kodin arjesta. Asiat, joita lasten ja nuorten kanssa selviteltiin ja
joiden kanssa painittiin, olivat samoja, kuin muissakin perheissä. Nuorten
kanssa raha-asiat ja kotiintuloajat olivat usein suurimpia ristiriitojen, kes-
kustelujen ja haasteiden aiheuttajia.

Suurimmat kasvatukselliset riidat aiheutuivat raha-asioitten
hoitamisesta.

Kotiintuloajoista käytiin kovaa keskustelua.

Sijoitetuilla lapsilla oli kuitenkin paljon ongelmia menneisyyden trauma-
jen ja nykyisyyden haasteiden kanssa. Sijoitettu lapsi saattoi tarvita huo-
mattavan paljon huomiota ja huolenpitoa. Esimerkiksi yhteydenpito kou-
luun ja opettajiin oli välillä erityisen tiivistä, jotta lapselle saatiin turvatuk-
si toimivat ja hyvät koulunkäyntimahdollisuudet.

Tutkimuksen lastensuojelulaitoksessa tiivistä yhteyttä kouluun oli pidetty
monissa tapauksissa. Tämän yhteydenpidon ja erityisjärjestelyjen avulla
lapsille ja nuorille oli saatu mahdollisuus suorittaa koulutuksensa loppuun
ja siirtyä elämässään eteenpäin. Sijaiskasvattajien tuntiessa omat kasvatet-
tavansa parhaiten oli heidän tehtävänään pitää kasvatettaviensa puolta.
Koulussa ilmenneiden ongelmien ratkaiseminen oli erittäin tärkeää, jotta
lapsi tai nuori koki tulleen kuulluksi omaa elämäänsä koskevissa asiois-

sa. Kun lapsi näki kuinka sijaiskasvattaja piti hänen puoliaan, oli se myös paikka kiintymyssuhteen vahvistumiselle ja luottamuksen syntymiselle.

Vuosien kuluessa suhde tiivistyi ja omahoitajana pidin ”oman lapseni” puolta mm. koulussa, kun häntä oltiin siirtämässä pienluokalle. Hän pääsikin saman koulun toiselle luokalle, jolla sattui olemaan jämäkkä ja huumorintajuinen miesopettaja.

Tyttö meni erityiskouluun ja hänelle tehtiin henkilökohtainen opetussuunnitelma.

Lukioon meno oli ongelma, siellä tuli eteen paniikkihäiriöt joita hänellä koko ajan oli, mutta vain vieraassa tilassa vieraiden ihmisten kanssa. Hän lopetti koulun, mutta etsimme muita keinoja ja löytyi oppisopimuspaikka lähihoitajaksi.

Yläaste meni jotenkin ja ammattiinkin valmistui, koska olimme hyvin tiiviissä yhteydessä kouluun, niin että hän aina sinne meni.

Yläasteen jälkeen poika pääsi lukioon, mutta jo sijoituksen alkuvaiheessa kävi ilmi hänen kyvyttömyytensä solmia kaverisuhteita. Sosiaalisten taitojen puute johti siihen, että esiintymistilanteet koulussa olivat ylivoimaisia, ryhmätilanteet hankalia ja jopa ruokalassa käynti vaikeaa. Monenlaisen tuen ja erityisjärjestelyjen kautta lukio tuli suoritettua viidessä vuodessa.

Ilman sijaiskasvattajien huolenpitoa ja erityistä tukea moni näissä tarinoissa kuvattu nuori olisi saattanut jäädä ilman peruskoulun tai toisen asteen tutkinnon todistusta. Kun työntekijät olivat sitoutuneita työhönsä ja välittivät kasvatettavistaan, heidän ammattitaitonsa edisti lasten ja nuorten elämässä pärjäämistä erittäin paljon.

Kuten ”erityislapsen” kanssa, niin hänen kanssakin arjessa selviytymiseen piti keksiä ”luovia” ratkaisuja.

8.3.1 Arjen hallinta

Haastateltujen näkemysten mukaan lastenkodin työntekijän tuli olla turvallinen ja sanansa mittainen, vaikka lapsi tai nuori olisi kuinka yrittänyt haastaa työntekijän itsehillintää. Pitkän sijaiskasvattajuussuhteen etuna pidettiin kuitenkin sitä, että lapsen vaikeudet ja lapselle haasteelliset tilanteet oppi tuntemaan ja niihin yhdessä varautumaan hänen kanssaan.

Aikuisen pitää olla turvallinen ja jämpä vaikka lapsi tai nuori keksisi ja tekisi mitä vain.

Pitkäaikaisessa suhteessa on se etu, että oppii tuntemaan lapsen ”jarrukohtia” eli tilanteita, tunteita ja asioita jotka ovat vaikeita arjessa.

Usein sijoitettujen lasten ja nuorten elämä ennen sijoitusta oli saattanut olla rutiinitonta ja säännöllinen vuorokausirytmä oli voinut puuttua täysin. Tällöin lastensuojelulaitoksessa keskityttiin aluksi tavallisista arjen asioista huolehtimiseen ja säännöllisen vuorokausirytmän ylläpitoon, esimerkiksi nukkumaanmenoaikoihin. Joskus kunnon ruokaa ei kotona ollut ollut saatavilla vaan, kuten erään työntekijän kertomuksessa, päivän ateriat olivat voineet koostua esimerkiksi pelkistä leivistä.

Aluksi hoiva olikin tavallisista arjen asioista huolehtimista. Säännöllinen vuorokausirytmä aikaisine nukkumaan menoineen oli aivan uutta. Päivän ateriat olivat koostunut pitkälti erilaisista leivistä ja tavallisen ruoan syöminen oli outoa ja vaikeaa.

Tutkimuksen lastensuojelulaitoksessa, kuten myös monissa muissakin lastenkodeissa, on käytössä omahoitajatyömenetelmä. Omahoitajan vastuulla on olla lapselle lähin sijaiskasvattaja. Välillä oli kuitenkin tarpeen, että lapsi tai nuori saattoi puhua asioista myös muiden aikuisten kanssa. Haastateltujen työntekijöiden teksteistä ilmeni, että tässä lastenkodissa tuettiin yhteisöllisyyttä ja haluttiin, että lapset voivat lähestyä myös muita hoitajia tärkeiden asioidensa kanssa. Tämä on tietenkin hyvä asia, sillä omahoitaja ei voi olla paikalla kaiken aikaa. Arjessa selviytyminen vaatii sitä, että lapset voivat asioissaan lähestyä kaikkia sijaiskasvattajia ja tuntevat olonsa turvallisiksi heidän seurassaan.

Yhteisömme ehdottomia plussapuolia on avoimuus ja rehellisyys ja se, että sijoitettu lapsi löytää yleensä aina jonkun, jolle voi puhua hankalistakin asioista (voi olla joku muukin kuin omahoitaja).

Lastenkodissa työtä tehdään ryhmänä vaikka kaikilla lapsilla onkin omahoitaja.

Joskus suhde omahoitajaan saattoi kuitenkin olla lapselle niin tärkeä, että tämä reagoi esimerkiksi työntekijän loma-aikojen eroihin vahvasti. Työntekijän loman jälkeen saattoi olla selvitettävää asioita, jotka saattoivat joutua siitä, ettei läheisin kasvattaja ollut ollut paikalla, kun lapsi tai nuori olisi häntä saattanut kaivata.

Lomieni jälkeen oli usein jotain selvitettävää kun palasin töihin. Ajattelin että tämä on hänen tapansa reagoida eroomme.

8.3.2 Yhteiset kokemukset

Sijaiskasvattajien kanssa harrastaminen, matkailu sekä kulttuuritapahtumat olivat työntekijöiden mukaan hyvä keino arjesta irrottautumiseen. Tällaiset

kokemukset tiivistivät ihmissuhteita ja tukivat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kun yhdessä oli koettu jotain erilaista, riitti siitä keskusteltavaa pitkäksi ajaksi eteenpäin. Näihin kokemuksiin voitiin yhdessä jälkeenpäin palata, mikä lujitti yhteenkuuluvuuden tunnetta entisestään. Työntekijät kertoivat kirjoituksissaan lasten ja nuorten kanssa tehdyistä retkistä. Nämä retket olivat suhteiden syventymisen kannalta tärkeässä asemassa myös työntekijöiden mielissä.

Vietimme paljon aikaa harrastaen mm. laskettelua, kalastusta, luistelua ja vaikkapa rakennellen lumilinnoja.

Halusimme tarjota myös kulttuurielämyksiä, kuten esim. elokuvat, teatteri ja konsertit.

Teimme, kaikki lapset ja n. 3–4 työntekijää, joka vuosi hiihtolomalla laskettelureissuun ja parina vuonna kävimme ulkomailla asti. Näiden reissujen aikana oppi lapsista tuntemaan enemmän kun olimme läsnä 24 h ja joskus se oli raskastakin. Yhteishenki parani ja samoin suhde omahoidettavaan tiivistyi.

Työntekijät yhdessä sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa kävivät myös tapaamassa lasten vanhempia ja sukulaisia. Tämä vahvisti lasten sekä työntekijöiden suhdetta sukulaisiin.

Kävimme useita kertoja porukalla (veljekset ja omahoitajat) äidin ja mummunkin luona ja mielestäni meillä oli hyvä suhde sukulaisiin.

Yhteisiä matkoja tehtiin niin kotimaassa kuin ulkomailla. Lasten ja nuorten kiinnostuksenkohteet otettiin retkien suunnittelussa huomioon, ja matkoilla käytiin niin laskettelemassa, kalastamassa kuin melomassakin. Hyvien yhteisten muistojen avulla suhteet tiivistyivät ja kehittyivät, sekä synnyttivät aitoa välittämistä sijaiskasvattajien ja -kasvatettavien välille.

Välillä teimme niitä yhteisiä reissujamme, kotimaahan ja ulkomaille. Lisäksi teimme useita melontareissuja, joista tyttö piti kovasti. Nämä ovat täynnä hyviä yhteisiä muistoja ja albumeissa on kuvia, joita hän käy silloin tällöin katsomassa.

Vuosien saatossa syntyneiden yhteisten kokemusten kautta saatoimme kokea aitoa välittämistä puolin ja toisin.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lastensuojelulaitoksen työntekijöiden kokemuksia sijaiskasvattajuudesta. Tavoitteena oli selvittää sijaiskasvattajuuden syntymiseen vaikuttavia tekijöitä ja työntekijöiden kokemuksia toimivista käytännöistä sijoitettujen lasten ja nuorten tukemisessa ja sijaiskasvattajuussuhteen syntymisessä. Opinnäytetyön teoriaosuudessa kerrottiin yleisesti lastensuojelusta ja sen tilasta Suomessa,

jonka jälkeen käsiteltiin tutkimuksen kannalta keskeisiä käsitteitä ja teoriaa, kuten kiintymyssuhdetta, ammattitaitoa ja lastensuojelulaitoksen toimivaa arkea. Kahdeksannen luvun jälkeen on aika tutkimuksen johtopäätöksille, joita käsitellään tässä luvussa.

Tutkimustulosten pohjalta voidaan todeta sijaiskasvattajuuden syntymiseen vaikuttavia tekijöitä olevan erittäin monia. Näitä tekijöitä ovat muun muassa työntekijöiden sitoutuminen työhönsä, aika ja resurssit, sijoitettujen lasten ja nuorten itsetunnon vahvistaminen sekä vahvuuksien tukeminen. Tärkeiksi tekijöiksi sijaiskasvattajuuden syntymisessä osoittautuivat myös turvallisuus ja pysyvyys, kiintymyssuhteen luominen, ammatillisuuden säilyttäminen, suhteiden ylläpito biologisiin vanhempiin, arjen hallinta ja rutiinit sekä yhteiset arjesta poikkeavat tapahtumat. Kaikkiin näihin asioihin tulee tutkimustulosten mukaan kiinnittää huomiota sijaiskasvattajuuden luomisessa lastensuojelulaitoksessa työskennellessä.

9.1 Ammattitaidon merkitys sijaiskasvattajuuden syntymisessä

Sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa lastensuojelulaitoksessa toimiminen on haastavaa ja moniulotteista työtä. Tällaiset lapset tarvitsevat usein erityistä huomiota aikuisilta ja voivat käyttäytyä huonosti vaikka työntekijät tekisivät kaikkensa hänen auttamisekseen. Tällöin on muistettava että vaikeita asioita menneisyydessään kohdanneen lapsen tai nuoren kohdalla on edettävä pienin askelin ja kiinnitettävä huomiota esimerkiksi tunteiden säätelyyn ja vuorovaikutukseen, jolloin sijaissuhde alkaa syntyä (Hughes 2006, 75).

Tutkimustuloksista ilmeni paljon erilaisia kasvatuksessa yleisesti käytössä ja tiedossa olevia arvoja, asenteita sekä eettistä pohdintaa. Tunteiden huomioimista ja niiden kanssa selviämistä työntekijät korostivat erityisen paljon. Lasten ja nuorten kokema kaltoinkohtelu, aikuisten välinpitämättömyys, epäonnistuneet ihmissuhteet ja positiivisen palautteen puute voivat ajaa lapsen tai nuoren tilanteeseen, jossa hän ei ole oppinut arvostamaan itseään. Tällöin sijaiskasvattajien tehtävänä on rohkaista, kannustaa, motivoida ja tukea näitä sijoitettuja lapsia ja nuoria. Lasten ja nuorten huono itsetunto ja itseluottamuksen puute ovat asioita, joihin työntekijät haluavat omalla panostuksellaan vaikuttaa. Jos nuori saa sijoituksensa aikana kannustavaa tukea minäkuvansa käsittelyyn sekä realistisia kokemuksia omista tiedoista ja taidoistaan, hän odottaa myös itse pärjäävänsä elämässä lastenkodista itsenäistyessään. Sijaishuollossa on kiinnitettävä huomiota erilaisten tunteiden käsittelyyn ja kohtaamiseen, jonka jälkeen nuoren on helpompaa päästä eteenpäin esimerkiksi epäonnistumisen jälkeen. (Laurila 2008, 109.)

Tutkimuksen tekoa varten haastatellun lastensuojelulaitoksen työntekijät toivat kertomuksissaan sijaiskasvattajuudesta esille monia erilaisia työn haasteita ja ongelmakohtia. Kuvaukset erilaisista sijoituksista olivat kuitenkin suurimmaksi osakseen positiivissävytteisiä ja niistä heijastui vahvasti työntekijöiden ammattitaito ja kiinnostus omaa työtään kohtaan. Lastensuojelutyön ammattilaisilta odotetaankin vahvaa halua kehittyä ja edis-

tyä työssään, sillä työn luonne on alati muutoksessa sen vuorovaikutuskeskeisyyden vuoksi (Järvinen ym. 2012, 228).

Työntekijöiden kertomuksista ilmenee heidän oma kokemuksensa työn haasteellisuudesta ja esimerkiksi palautteen puutteesta. Luottamuksellisen sijaissuhteen luominen on pitkäaikainen prosessi, joka ei yleensä onnistu hetkessä. Työntekijä voi mielestään tehdä kaiken oikein, eikä onnistunutta suhdetta lapseen tai nuoreen siltikään synny. Usein näissä tilanteissa tarvitaan yksinkertaisesti lisää aikaa. Sijoitetun lapsen voi olla vaikea luottaa taas aikuisiin, jolloin hänelle on tärkeää nähdä, että sijaiskasvattaja pysyy hänen kanssaan ja tukena pitkänkin ajan. Työn vaikeus, siihen käytössä oleva aika ja sille asetetut odotukset eivät ole linjassa keskenään. Lastensuojelun resurssipula on todellinen asia. Lastensuojelulain uudistuttua työntekijöiden pelko sen toteutumisesta liittyi lähinnä resursseihin. Lastensuojelun asiakkaiden määrä on kasvussa joka vuosi, ja samaan aikaan lisääntyvät puheet kustannustehokkuudesta, tulostavoitteista ja työn vaikuttavuudesta. Lastensuojelutyössä on usein läsnä tunne siitä, että hienot hyvät käytännöt menevät hukkaan, jos kehitys jatkuu samanlaisena. (Paasivirta 2012, 237–238.)

Lastensuojelulaitoksessa lasten ja nuorten minuutta vahvistavia asioita ovat muun muassa arjen rutiinit, säännöt, rajat, nuoren vahvuuksien huomioiminen sekä harrastukset. Nuorelle omaohjaaja voi olla kaikki, mitä tämä tarvitsee ymmärtääkseen omaa elämäänsä ja uskoakseen itseensä. Lastensuojelulaitoksissa työskentelee elämäkokemuksen ymmärryksellä ja sydämellään työtään tekeviä aikuisia ja näiden aikuisten kohtaaminen ja heidän kanssaan eläminen luo turvaa, vahvistaa nuoren minäkuvaa ja lisää uskoa itseensä. (Pölkki 2008, 174.)

9.2 Kiintymyssuhde työvälineenä lastensuojelulaitoksessa

Kiintymyssuhteen syntymisessä luottamus ja turvallisuudentunteen luominen ovat avainasemassa. Työntekijät tuntuvat myös arvostavan pitkää työkokemusta alan työstä, jolloin ammattitaitoa on ehtinyt karttua vuosien varrella. Onkin erityisen tärkeää, että sijaishuollossa syntyvät ihmissuhteet ovat pysyviä, ja näin ollen tukevat sijoitettujen lasten ja nuorten kiintymistä aikuisiin tarjoten korjaavia kokemuksia ihmissuhteista. Sijaishuollosta voi muodostua turvaton sen vuoksi, että vanhempien hyväksyntä sijoitukselle uupuu ja mahdollinen kotiinpaluu jää epämääräisellä tavalla auki. Näin ollen kasvuolojen vakiinnuttaminen sijoituspaikassa on tärkeää. (Bardy 2001, 68.)

Lastensuojelulaitoksen työntekijöiden vastauksista ilmenee lasten ja nuorten tukemisen eri muotoja, kuten kannustaminen ja rohkaiseminen. Pölkin (2008, 171) mukaan sijoitettujen lasten ja nuorten kohtaaminen vaatii aikaa, ammattitaitoa sekä kokemusten jakamista. Minuuden eheytyminen edellytys on, että aikuinen empaattisesti jakaa lapsen kokeman tunteen ja vahvistaa asian tapahtuneen. Tällöin asiasta tulee todellinen lapselle, osa hänen minuuttaan ja elämäntarinaansa.

Ajan kulumisen syventää tieteenkin myös jo syntyneitä sijaiskasvattajuussuhteita. Usein tulevaisuudessa pärjäämiseen vaikuttaa myös se, kuinka pienenä sijaishuoltoon on tultu. Jos lapsi tai nuori on joutunut elämään teini-ikänsä asti huonoissa olosuhteissa ja sijoitettu vasta sen jälkeen, on hänellä vähemmän aikaa korjaaville kokemuksille kuin esimerkiksi alle 10-vuotiaana huostaanotetulla lapsella. Lapsi tulisi sijoittaa jo ensimmäisen elinvuoden aikana, jotta hän saisi mahdollisimman varhain kokemuksia hyvästä hoidosta ja huolenpidosta. (Tuovila 2008, 46; Kalland 2001, 231.)

Menneisyyden huomioiminen ja lapsen todenmukainen käsitys omista biologisista vanhemmista korostuu työntekijöiden kirjoituksissa. Lapsen on hyvä tuntea oma menneisyytensä ja vanhempiensa tilanne, jolloin tämä pystyy hyväksymään ne ja jatkamaan eteenpäin. Lapselle on tärkeää kertoa, että tällä on itsellään kaikki mahdollisuudet onnistua elämässään, vaikka vanhemmat eivät olisi onnistuneet kovin hyvin. Lastenkotityössä tärkeä tavoite on yrittää katkaista huono-osaisuuden ylisukupolvisuus. Yhteydenpito biologisiin vanhempiin on tärkeää, sillä silloin lapsen käsitys vanhemmistaan säilyy realistisena, eikä hänen tarvitse huolehtia vanhempien ja muun perheen hyvinvoinnista (Ahto & Mikkola 1999, 22–23). Vanhemmat eivät usein osaa nähdä lapselleen sijoituksesta aiheutuvaa hyötyä omien menetystensä vuoksi. Tällöin lapsen on erittäin vaikeaa kiintyä uuteen kotiinsa ja sijaiskasvattajiinsa. Tuovilan (2008, 48) mukaan vanhempien on kuitenkin omalla suhtautumisellaan mahdollista ratkaisevasti vaikuttaa lapsen hyvinvointiin huostaanottilanteessa.

Bardy (2001, 69) kertoo Eriarvoinen lapsuus -kirjassa tutkimuksesta, joka osoittaa kuinka tärkeää on ymmärtää sijoitusta edeltäneiden, sen aikaisten ja sen jälkeisten tapahtumien merkitys lapselle. Sijoituksen aikaiset hyvät suhteet ja tietoisuus omasta historiasta, sijoituksen syineen, ovat erityisen tärkeitä etenkin, jos suhteet omiin biologisiin vanhempiin ovat heikot tai kokonaan katkenneet. Lapsen on saatava tuntea olevansa osallinen ja turvassa, jolloin hän tietää kenen puoleen kääntyä apua tarvitessaan. Mahdollisuus olla osallisena omaa elämää koskevien asioiden käsittelyssä on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 117).

9.3 Turvallinen arki ja yhteinen juhla

Lasten ja nuorten normaaliin, turvattuun arkeen kuuluvat esimerkiksi vuorovaikutus, säännölliset ateriat, unirytm, koulunkäynnin turvaaminen sekä lapselle tai nuorelle mielekkäät asiat, kuten harrastukset (Hämäläinen 2003, 68). Haastatellut työntekijät kertoivat arjen olevan suurilta osin samanlaista kuin normaaleissa kodeissa. Tutkimustuloksista ilmeni, että lastensuojelulaitoksessa arjen riidat saattoivat muodostua esimerkiksi kotiin-tuloajoista tai raha-asioista.

Tutkimustulokset vahvistavat käsityksen siitä, että sijoitettujen lasten ja nuorten arjen rutiinit ja aikataulut ovat usein hukassa, jolloin niitä joudutaan lastensuojelulaitoksessa aikuisten toiminnan avulla tukemaan. Matilaisen (2008, 23–27) mukaan rutiinit luovat ja lisäävät arjen hallintaa, jäsensivät päiviä, viikkoja ja kuukausia, tukevat kasvua ja kehitystä, sekä

auttavat perusturvallisuuden tunteen luomisessa. Arjen selvät ja johdonmukaiset rajat luodaan rutiinien avulla myös lastensuojelulaitoksessa. Lasten ja nuorten lastenkotiin kiinnittyminen alkaa usein sillä, että lapsen rutiineihin tai rutiinittomuuteen puututaan ja yritetään muuttaa niitä lasta tukevaan suuntaan. Kun arki on saatu pyörimään jotakuinkin toivotulla tavalla, on lapselle usein myös syntynyt tunne turvallisuudesta ja myös kiinnittyminen sijaishuoltopaikkaan on alkanut.

10 POHDINTA

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin yhden pirkanmaalaisen lastensuojelulaitoksen henkilökunnan kokemuksia sijaiskasvattajuudesta. Tutkimus oli kvalitatiivinen, aineisto kerättiin eläytymismenetelmää hyödyntävällä aineistonkeruutavalla ja analysoitiin teemoittelun avulla. Opinnäytetyöprosessin lopussa on hyvä pysähtyä pohtimaan tehtyä työtä, prosessia kokonaisuutena sekä saatuja tutkimustuloksia (Eskola & Suoranta 2005, 243). Tässä luvussa keskitytään edellä mainittuihin asioihin.

10.1 Opinnäytetyön luotettavuus ja opinnäytetyöprosessi

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija on oman työnsä keskiössä ja työn luotettavuutta arvioitaessa arvioidaan tutkijan analyysin, tulkintojen ja pohdinnan luotettavuutta. Tämän vuoksi työn luotettavuuden arviointi heijastuu koko tutkimusprosessiin. Opinnäytetyöprosessia ja tutkimuksen onnistumista täytyy arvioida kokonaisuutena, sillä tutkijan omat kokemukset, kiinnostuksenkohteet ja mielipiteet luovat kvalitatiiviselle tutkimukselle usein oman leimansa. Tutkimusta voidaan arvioida esimerkiksi sisäisen validiteetin avulla. Tällöin tarkastelun kohteena ovat teoreettiset ja käsitteelliset määrittelyt, jotka osoittavat tutkijan tieteellisen osaamisen. (Eskola & Suoranta 2005, 210–211, 213.)

Ensimmäistä kertaa opinnäytetyön aineistoa lukiessani se oli mielestäni erittäin laaja. Työntekijöiden kertomukset sijaiskasvattajuudesta tuntuivat pitkiltä ja monipuolisilta ja niiden lukeminen moneen kertaan vei paljon aikaa. Mitä pidemmälle aineiston lukemisessa kuitenkin pääsin, sitä selkeämmin ymmärsin aineiston olevan omaa tutkimustani varten sopivan kokoinen. Kuitenkin jo tämänkokoisen aineiston analysoiminen tuntui aluksi mahdottomalta tehtävältä, sillä en ollut koskaan aiemmin tehnyt yhtä laajaa työtä, opinnäytetyötä, enkä tutkimusta yksin. Aineiston analyysivaiheessa kuitenkin ymmärsin, että vaikka monet työntekijät puhuivat samoista aiheista sijaiskasvattajuuden kohdalla, ei aineistonkeruumenetelmän vapaamuotoisuuden vuoksi vahvaa saturaatiota ollut mahdollista saada aikaan. Sulkusen ja Kekäläisen (1992) mukaan kaikki laadulliset tutkimukset ovatkin oikeastaan tapaustutkimuksia. Laadullisen tutkimuksen pohjalta ei olekaan tarkoitus tehdä yhtä yleistäviä päätelmiä kuin määrällisessä tutkimuksessa. Analysoitavan aineiston onkin tästä syystä tärkeää muodostaa kokonaisuus, tapaus. (Eskola & Suoranta 2005, 65.)

Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa ja erityisesti aineistonkeruun valmistumista odotellessani ajatukseni aineiston luonteesta ja erilaiset odotukset

sijaiskasvattajuuden syntymiseen vaikuttavista tekijöistä olivat vahvana mielessäni. Omat odotukset tuloksista ja aineiston laadusta osuivat osittain oikeaan, mutta en ollut osannut odottaa esimerkiksi kiintymyssuhteen merkityksen olevan lastensuojelulaitoksen työntekijöille niin suuri, kuin aineistosta lopulta kävi ilmi. Kiinnostukseni aiheeseen oli kuitenkin vahvasti mukana koko opinnäytetyöprosessin ajan, ja oli erityisen mielenkiintoista huomata tulevana itse päivä päivältä kriittisemmäksi omaa tekstiä ja omia päätelmiä kohtaan.

Yksin tutkimusta tehtäessä onkin tärkeää yrittää muistaa tarkastella omia tuloksia ja johtopäätöksiä kriittisesti, sillä yksin tutkimusta tehtäessä kuukaan ei ole sanomassa, jos projekti lähtee ajautumaan sivuraiteille. Olenkin opinnäytetyöprosessin edetessä ollut yhteydessä ohjaavaan opettajaan, jo valmistuneisiin opiskelijakollegoihini sekä opinnäytetyöni opponoijiin ja olen saanut arvioita ja kannustusta kaikilta näiltä tahoilta. Toisaalta on ollut hienoa, että olen saanut tehdä opinnäytetyötä omalla ajallani ja aikataulullani, mutta joissakin tilanteissa olen kaivannut vertaistukea erittäin paljon. Raportin kirjoittaminen kesäaikana oli siltä osin haasteellista, että opettajan ohjausta ei ollut mahdollista saada niin usein, kuin sitä olisi saatanut tarvita.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi sujui kuitenkin erittäin hyvin. Opinnäytetyöni valmistui tutkimussuunnitelmaan laaditun aikataulun puitteissa. Opinnäytetyön tutkimustulokset eivät tietenkään ole esimerkiksi koko Suomen lastensuojelulaitoksiin yleistettävissä olevaa tietoa, mutta tutkimustehtävän ne täyttävät ja tutkimuskysymyksiin vastaavat. Uskon tutkimuksesta olevan hyötyä etenkin tutkimukseen osallistuneen lastensuojelulaitoksen henkilökunnan ammatti-identiteetin tueksi ja työntekijöiden itsearvostuksen kasvamiseksi. Lastensuojelulaitoksissa tehtävän työn merkitystä ei voida liikaa korostaa.

10.2 Tutkimustulosten pohdintaa

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi pirkanmaalainen lastensuojelulaitos, jonka tavoitteena on tarjota lapsille ja nuorille kodinomainen, turvallinen kasvun ja kehityksen mahdollistava ympäristö. Sijoituksella pyritään tarjoamaan lapsille ja nuorille pysyvät ihmissuhteet, jotka mahdollistavat nuoren aikuistumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen sekä oman elämän hallinnan. (Pirkanmaalainen lastensuojelulaitos n.d.)

Opinnäytetyön tutkimustulokset antoivat paljon erilaisia näkökulmia sijaiskasvattajuuden toteutumiseen lastenkotityössä. Kuten aiemmin on jo mainittu, sijaiskasvattajana lastensuojelulaitoksessa toimiminen on haasteellista, pitkäjänteistä työtä, joka vaatii työntekijältä vahvaa osaamista, ammattitaitoa ja sitoutumista. Lasten ja nuorten kohtaamiseen ja heidän tukemiseensa on olemassa paljon erilaisia tapoja ja menetelmiä, mutta tärkeimpänä ammattilaisen työkaluna voidaan tutkimuksen valossa pitää turvallisen ja luottamuksellisen suhteen luomista lapseen tai nuoreen. Tällaista suhdetta voidaan kutsua kiintymyssuhteeksi. Kiintymyssuhteen luomisessa sijoitettuihin lapsiin ja nuoriin on usein haasteita, sillä varhaiset traumaattiset kokemukset ovat voineet vaikuttaa heidän kykyynsä luottaa

aikuisiin. Tällaisissa tilanteissa työntekijän on välttämätöntä toimia lapsen edun mukaisesti kannustaen ja tukien. Tällöin tarvitaan vahvaa ammattitaitoa ja osaamista, joiden avulla sijoitettua voidaan auttaa ja ohjata. Ammatillisilla on käytössään paljon erilaisia työvälineitä, ja niitä kaikkia tulee hyödyntää vaikeahoitoisten lasten kohdalla. Siltikään aina ei päästä toivottuun lopputulokseen, ja kaikki kova työ voi tuntua olleen hukkaan heitettyä aikaa.

Epävakaissa kotioiloissa eletty elämä on usein vaikuttanut sijoitettujen lasten ja nuorten kohdalla niin, että he ovat joutuneet pelkäämään kotonaan vanhempiaan, sisarusiaan tai esimerkiksi vanhempien seuralaisia. Pelko on ollut osa arkipäivää. Kodista, jonka kuuluisi olla jokaiselle ihmiselle turvallinen, on tullut lapselle ahdistava paikka. Tämä on voinut jatkua läpi koko elämän sijoitukseen asti. Tällaisessa tilanteessa lapsen tai nuoren voi olla vaikeaa ymmärtää sitä, että sijaishuoltopaikka on turvallinen ja että siellä työskentelevät aikuiset haluavat lapsen parasta sekä suojella häntä. Kun omien vanhempien toimet eivät ole olleet johdonmukaisia eivätkä syy-seuraussuhteet ole pysyneet samoina lapsuudessa, ei lapselle välttämättä ole syntynyt käsitystä esimerkiksi arjen rutiineista, oikeasta ja väärästä tai turvallisista kotioiloista. Näitä vääriä käsityksiä on lastensuojelulaitoksessa pyrittävä korjaamaan tukemalla lapsia arjessa ja omassa toiminnassaan.

Sijaiskasvattajana toimimisen haasteena voidaan tutkimustulosten pohjalta pitää pulaa muun muassa ajasta, resursseista ja palautteen puutteesta. Ammattilaisten on työssään saatava riittävästi työnohjausta sekä vertaistukea, sillä työ voi haastavuudessaan olla erittäin kuormittavaa. Lastensuojelussa työskennellään aina raskaiden asioiden parissa, joten työntekijöiden on erittäin tärkeää osata iloita jo pienistä positiivisista tapahtumista ja tapahtuneesta kehityksestä yhdessä toistensa sekä lasten ja nuorten kanssa. Tällaisista yhteisistä hyvistä hetkistä voi saada yllättävän paljon energiaa ja positiivista mieltä koko lastenkodin arkeen. Työntekijöiden olisi myös hyvä saada oman työnsä olevan tärkeää ja kokea toisten olevan kiinnostuneita heidän tekemästään työstään. Myös Suomessa lastenkodeissa tehtävää työtä tulisi tutkia enemmän, sillä meillä lastenkotitutkimus liittyy usein vain niissä käytössä olevien menetelmien kehittämiseen. Lastenkotityön pitäisi olla enemmänkin tutkimuksen, ei ainoastaan käytännön asioiden kehittämisen, kohteena. (Laakso 2009, 40.)

Ristiriitoja syntyy, kun tehdään työtä, jossa vaikutetaan ihmisten tulevaisuuteen ja yritetään parantaa heidän elämänlaatuaan. Tällöin epäonnistumiset ovat ammattilaisille vaikeita paikkoja. Lapsiin ja nuoriin kiintyy, vaikka heidän kanssaan oleminen onkin työtä. Siinä onkin lastensuojelutyön suurin vaikeus ja ristiriita. Missä kulkee se raja, jota työntekijän ei tulisi ylittää säilyttääkseen oman ammatillisuutensa? Lastensuojelutyössä tunteiden täytyy olla mukana, jotta lapsiin voi kiintyä, mutta kuinka paljon tunnetta on liikaa? Sitä ei luultavasti voi kukaan määritellä. Jokainen työntekijä tekee työnsä omalla persoonallaan ja antaa työn vaikuttaa omaan sisimpäänsä ja omiin tunteisiinsa niissä määrin, kuin se on mahdollista. Silti vastoinkäymiset ja epäonnistumiset työssä ovat varmasti vaikeita paikkoja

jokaiselle, joka on työssään onnistunut luomaan kiintymyssuhteen lapseen tai nuoreen.

Palautteen omasta työstään saa lastensuojelun sijaishuollossa usein vasta monien vuosien jälkeen, kun näkee, kuinka omahoidettava pärjää itsenäisesti omassa elämässään. Silloin on lastensuojelun ammattilaisen ainoa paikka nähdä oman työnsä pitkäaikaiset vaikutukset. Mutta nämäkään tilanteet eivät totuudenmukaisesti kerro työn onnistumisesta, sillä vaikka kuinka hyvin lastensuojelutyötä olisi tehty, voi elämä kuljettaa takaisin väärille raiteille. Myös omaa työn tuloksellisuutta on vaikeaa mitata, sillä sijoituksia ei voi vertailla, eivätkä eri lasten ja nuorten elämät ole vertailukelpoisia keskenään.

Biologisten vanhempien osuus sijoituksessa ja sijoitetun lapsen elämässä on aina suuri. Vaikka vanhemmat eivät olisi tekemisissä lapsensa kanssa, ovat he lapselle aina tärkeitä henkilöitä, jotka lapsen olisi hyvä oppia tuntemaan. Kun lapsi saa tuntea omat vanhempansa, hänen ei tarvitse luoda utopistisia käsityksiä heistä. Lapsen olisi tärkeää saada tietää vanhempien olevan kiinnostuneita tämän hyvinvoinnista ja elämästä. Kun vanhemmat hyväksyvät sijoituksen lastenkotiin, voi lapsi luottavaisin mielin alkaa luoda uutta suhdetta sijaiskasvattajiinsa.

Tutkimustulokset osoittavat onnistuneen sijoituksen todisteeksi sen, että entinen lastenkodin nuori pitää edelleen yhteyttä sijaiskasvattajiinsa. Nuoren on ollut sijaishuollossa mahdollista turvallisen aikuisen sekä vertaistuen avulla oppia suhtautumaan lempeämmin itseensä ja ehkä jopa niihin, jotka ovat häntä menneisyydessä väärin kohdelleet. Vaikka sijaishuollon vaihe voi olla lyhytkin aika nuoren elämässä, saattaa ympäristö leimata hänet pitkäaikaisesti ja vahvistaa huono-osaisuuden ja syrjäytymisen ketjua. Tällöin on erittäin tärkeää, etteivät aikuiset jätä sijaishuollossa ollutta nuorta aikuisuuden kynnyksellä, sillä täysi-ikäistyminen elämänvaiheena on altis aika vaikeuksiin joutumiselle. Jos biologiset vanhemmat eivät ole tällöin nuoren rinnalla, on erittäin tärkeää, että luotettava sijaiskasvattaja pysyy nuoren tukihenkilönä ja iloitsee tämän kanssa pienestäkin myönteisestä kehityksestä. (Pölkki 2008, 178.)

Sijaiskasvattajuus-käsitteen määrittely oli yksi opinnäytetyön alustavasti laaditusta tutkimustehtävistä. Tämä tutkimustehtävä rajattiin kuitenkin opinnäytetyöprosessin edistyessä tavoitteiden ulkopuolelle sen haasteellisuuden vuoksi. Sijaiskasvattajuus on moninainen käsite sisältäen myös muissa kuin lastensuojelulaitoksissa työskentelevien kasvattajien ammattitaidon. Ennen tutkimuksen toteuttamista määrittelin sijaiskasvattajuuden käsitteen lastensuojelutyön tavoitteiden saavuttamisen välineeksi ja aidon sijaiskasvattajuuden syntymisen vaativan työn onnistumisen sekä onnistuneen kontaktin syntymisen kasvatettavaan lapseen tai nuoreen. Näin ollen sijaiskasvattajuuteen kytkeytyisi vahvasti ammattitaito. (Sivu 11.) Ennen tutkimusaineiston keräämistä ja tutkimuksen tekoa kirjoitettu oma määritelmäni vastaa kuitenkin melko hyvin tutkimustuloksia. Sijaiskasvattajuuden syntyminen vaatii työn onnistumisen. Sijaiskasvattajuuden syntyminen vaatii myös onnistuneen kontaktin, kiintymyssuhteen, luomisen kasvatettavaan. Sijaiskasvattajuuteen liittyy erittäin vahvasti ammattitaito. Ai-

to sijaiskasvattajuus on näin ollen lastensuojelulaitoksessa työskentelyn väline, jonka avulla lastensuojelutyön tavoitteisiin on mahdollista päästä.

LÄHTEET

- Ahto, A. & Mikkola, P. 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 13. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Anglin, J. 2002. Pain, normality and the struggle for congruence: reinterpreting residential care for children and youth. New York: Haworth Press.
- Bardy, M. 2009. Johdanto. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 11–15. Viitattu 31.7.2013.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151>
- Bardy, M. 2001. Pikkulapsen sijoitus oman kodin ulkopuolelle – Syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohta. Teoksessa Järventie, I. & Sauli, H. (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Helsinki: WSOY, 47–81.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. uud. p. Tampere: Vastapaino.
- Heino, T. 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 11–15. Viitattu 1.8.2013.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151>
- Hoikkala, S. 2005. Lastensuojelun laitoshuollon ammatillisia käytäntöjä jäsentämässä. Teoksessa Karvinen-Niinikoski, S. & Tapola, M. (toim.) Tieto nousee kentältä – Sosiaalityötä käsitteellistämässä. Helsinki: SOCCA & Heikki Waris -instituutti, 30–45.
- Hotari, K., Oranen, M., & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 11–15. Viitattu 1.8.2013.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151>
- Hughes, D. 2006. Tie traumasta tervehtymiseen – Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa. Suom. Ritanen, L. & Juko, R. Tampere: PT-kustannus.
- Hurtig, J. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. toim. Lapset ja sosiaalityö – Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 167–193.
- Hämäläinen, J. 2003. Arkilähtöinen sosiaalipedagogiikka. Teoksessa Hämäläinen, J. toim. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2003. 4. vuosikerta. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 65–74.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi – Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Kalland, M. 2001. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY, 198–233.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) 2011. *Sosiaalityön käsikirja*. 3. uud. laitos. Helsinki: Tietosanoma.

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2009. *Tutkimus hoitotieteessä*. Helsinki: WSOY.

Karppinen, S. 2000a. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: Omahoitajamenetelmä. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K. (toim.) *Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa*. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 14–20.

Karppinen, S. 2000b. Perhetyö lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K. (toim.) *Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa*. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 71–76.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*. 2012. Lastensuojelu 2011. Tilastoraportti. Viitattu 19.6.2013.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90891/Tr26_12.pdf?sequence=5

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – Etnografia lastensuojelutyöstä. Tampereen yliopisto, Sosiaalityö. *Acta Electronica Universitatis Tampensis*: 876. Akateeminen väitöskirja. Viitattu 24.7.2013.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66529/978-951-44-7808-6.pdf?sequence=1>

Laakso, R. 2012. Vanhempien kanssa tehtävä työ ja moraalikysymykset lastenkodissa. Teoksessa Forsberg, H. & Autonen-Vaaranieniemi, L. (toim.) *Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino, 25–42.

Laine, A., Ruishalme, O., Salervo, P., Sivén, T. & Välimäki, P. 2009. *Opi ja ohjaa sosiaalialalla*. Helsinki: WSOY.

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 14.6.2002/504. Viitattu 29.7.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020504>

Lapsen oikeuksien yleissopimus. SopS 60/1991. Viitattu 31.7.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

LastSL, Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 17.6.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Laurila, A. 2008. Nuoren itsenäistymisen tukeminen. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin – Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–121.

Matilainen, T. 2008. Lapsi elää rutiineista – Helppo ja hyvä arki. Helsinki: Gummerus.

Paasivirta, A. 2012. Miten tullaan lastensuojelun asiakkaaksi? Vastaanotoryhmillä apua nopeasti ja oikea-aikaisesti. Teoksessa Strömberg-Jakka, M. & Karttunen, T. (toim.) Sosiaalityön haasteet – Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus, 234–252.

Pirkanmaalainen lastensuojelulaitos n.d. Lastensuojelulaitoksen internetsivut. Viitattu 3.8.2013.

Pölkki, P. 2008. Uusi mahdollisuus: Millaista aikuisen tukea sijaishuollossa oleva nuori tarvitsee identiteetilleen? Teoksessa Lahikainen, A., Punamäki, R. & Tamminen, T. (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: WSOY, 160–182.

Roine, M. 2000. Terapeuttinen osasto- ja yhteisöhoito. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 45–51.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Saarenpää, A. & Mikkola, E. 2013. Ylen kysely: Aluehallintovirastot huolissaan lastensuojelun tilasta. Yle Uutiset. Viitattu 31.7.2013.
http://yle.fi/uutiset/ylen_kysely_aluehallintovirastot_huolissaan_lastensuojelun_tilasta/6752091

Salo, E. & Ståhlberg, M. 2004. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 102–116.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2001. Ihminen tarvitsee toisen läheisyyttä. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 7–11.

Tervonen-Arnkil, K. 2000. Johdanto. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 6–7.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uud. laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin – Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–75.

KYSELYLOMAKE

LASTENSUOJELULAITOKSEN TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSIA
SIJAISKASVATTAJUUDESTA
Aineistonkeruulomake

Sijaiskasvattajuutta voidaan määritellä eri tavoin. Yksi määritelmä on, että aitoa sijaiskasvattajuutta syntyy silloin, kuin työ kasvatettavien kanssa on onnistunut. Tällöin sijaiskasvattajuus on lastensuojelutyön tavoite. Sijaiskasvattajuuden saavuttamiseksi tarvitaan onnistunut kontakti kasvatettavaan lapseen tai nuoreen. Näin ollen sijaiskasvattajuuteen kytkeytyy vahvasti ammattitaito.

Tehdyllä työllä lastensuojeluyksikössä on suuri vaikutus myös sitä tekeviin ammattilaisiin ja siihen, kuinka nämä ammattilaiset näkevät ja ymmärtävät oman työnsä ja kuinka he määrittelevät sijaiskasvattajuutta. Siksi on tärkeää, että sijaiskasvattajuus-käsitteen määrittelyssä kartoitetaan työntekijöiden kokemuksia aiheesta. Sijaiskasvattajuuskäsitteen määrittely voi laajentaa ymmärrystä lastensuojelussa tehtävästä työstä, jonka keskiössä on aina turvallinen ja onnistunut suhde sijoitetun lapsen ja työntekijän välillä.

On erittäin tärkeää, että jokainen tutkimuksen tekoon osallistuva työntekijä vastaa tähän aineistonkeruuseen oman näkemyksensä mukaan ja kertoo vastauksissaan omista, aidoista kokemuksistaan lastensuojelutyössä. Toivon, että voit vastatessasi keskittyä ainoastaan vastaamiseen ja sinulla on käytössäsi tarpeeksi rauhallista aikaa, jolloin saadut vastaukset mahdollistavat tutkimuksen onnistumisen. Jos vastatessa ilmenee epäselvyyksiä tai sinulla on jotain muuta kysyttävää tutkimuksen tekoa koskien, voit ottaa yhteyttä minuun puhelimitse tai sähköpostilla (yhteystiedot alla).

Ystävällisin terveisin,
Katriina Räisänen

sosionomiopiskelija
Hämeen ammattikorkeakoulu
puh. 0405776288
e-mail: katriina.raisanen@student.hamk.fi

VALITSE KAKSI ERILAISTA LAPSEN TAI NUOREN SIJOITUSTA, JOIDEN KAUTTA KUVAAT KOKEMUKSIASI SIJAISKASVATTAJUUDESTA.

Voit myös kertoa sijaiskasvattajuuskokemuksistasi yleisesti. Nämä kokemukset ovat jokaisen henkilökohtaisia kokemuksia, ja tutkimuksen tavoitteena on käsitteen määrittely. Oikeita tai vääriä vastauksia ei siis ole. Tärkeintä on, että vastaukset ovat aitoja kokemuksia niistä asioista, jotka ovat vaikuttaneet sijaiskasvattajuuden syntymiseen tai sen epäonnistumiseen.

Seuraavassa kuvaan kahta erilaista sijoitusta, jotka olen työurallani kohdannut. Kuvaan myös positiivisiksi ja negatiivisiksi kokemiani asioita, jotka ovat vaikuttaneet siihen että aito sijaiskasvattajuus on tai ei ole päässyt syntymään...

AINEISTON TEEMOITTELU

